

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA MATEMATIKY, FYZIKY A TECHNICKÉ VÝCHOVY

VYUŽITÍ PŘÍRODNÍCH TEXTILNÍCH MATERIÁLŮ
V PRACOVNÍM VYUČOVÁNÍ NA 1. STUPNI
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Iveta Williamsová

Učitelství pro základní školy, obor Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Jarmila Honzíková, Ph.D.

Plzeň, 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 28. června 2019

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí mé diplomové práce paní Doc. PaedDr. Jarmile Honzíkové, Ph.D. za spolupráci, velkou trpělivost a podnětné rady a připomínky v průběhu zpracovávání této práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	7
ÚVOD.....	8
1 O ŘEMESLE	9
1.1 VZNIK A VÝVOJ ŘEMESEL.....	9
1.1.1 Pravěk a starověk	9
1.1.2 Středověk.....	11
1.1.3 Novověk	11
1.2 TEXTILNÍ MATERIÁLY A ZPRACOVÁNÍ.....	12
1.2.1 Tkaní	12
1.2.2 Vazba.....	13
1.2.3 Zpracování vlny	13
1.2.4 Mykání a česání	14
1.2.5 Valchování.....	14
1.2.6 Zpracování lnu a konopí.....	14
1.2.7 Úprava	16
1.2.8 Barvení	17
1.2.9 Vyšívání.....	18
2 PRACOVNÍ VÝCHOVA NA POZADÍ DĚJIN	20
2.1 PRACOVNÍ VÝCHOVA PŘED RVP.....	20
2.1.1 Jan Amos Komenský.....	20
2.1.2 Johann Friedrich Herbart.....	21
2.1.3 Alternativní školy.....	22
2.1.4 Rudolf Steiner	25
2.1.5 Proč waldorfské děti pletou	28
2.1.6 Povinná školní docházka	31
2.2 UKOTVENÍ PRACOVNÍCH ČINNOSTÍ V RVP	35
2.2.1 RVP	35
2.2.2 ŠVP	37
2.2.3 ZŠ Rokycanova.....	38
2.2.4 ZŠ Pionýrů.....	40
2.2.5 Waldorfská škola	41

3 ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE	44
3.1 PRACOVNÍ VYUČOVÁNÍ NA 1. STUPNI	44
3.2 PRÁCE S TEXTILNÍM MATERIÁLEM PRO JEDNOTLIVÁ OBDOBÍ NA 1. STUPNI.....	45
3.2.1 První období	45
3.2.2 Druhé období	46
3.3 VYUŽITÍ TEXTILNÍCH MATERIÁLŮ NA 1. STUPEŇ	48
3.3.1 Střihání a lepení	48
3.3.2 Provázek a příze	49
3.3.3 Tkaní	53
3.3.4 Vyšívání.....	55
3.3.5 Šití	59
3.3.6 Plstění	60
3.3.7 Pokusy a pozorování	63
ZÁVĚR.....	64
RESUMÉ	66
SEZNAM LITERATURY	68
SEZNAM OBRÁZKŮ	70
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

RVP Rámcový vzdělávací program

RVP ZV Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ŠVP Školní vzdělávací program

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

ÚVOD

I přesto, že dnešní společnost je po technické a informační stránce velmi vyspělá, můžeme vidět částečný návrat k ruční práci. Řemeslo a ruční výroba zažívá nová uplatnění. V současné době jde převážně o hodnotu uměleckou než praktickou.

V první části diplomové práce se zaměříme na vznik a vývoj řemesla. Budeme postupně sledovat potřebu člověka vyrábět a zdokonalovat předměty každodenní potřeby. Dále se zaměříme na hledání důkazů důležitosti při výrobě předmětů nejen užitečných, ale také krásných. Pokusíme se nastínit počátek lidských dějin ve spojitosti s vytvářením předmětů každodenní potřeby a řemesel. V této části se dále budeme podrobněji věnovat tradičnímu zpracování textilních materiálů, které byly nepostradatelné pro naši oblast.

Ve druhé části budeme hledat spojitosti mezi historickými událostmi a změnami v potřebách vzdělání. Ukážeme si, že každá velká změna ve společnosti měla podstatný vliv i na formování školství. Budeme sledovat pomyslnou křivku zařazování a vyjímání pracovních činností ze systému vzdělávání. I v současné době můžeme sledovat prudké změny ve společnosti a zároveň neustálé upravování a doplňování současného vzdělávacího programu. Zaměříme se na pracovní činnosti v současném školském systému a podrobněji rozebereme využití textilních materiálů na 1. stupni.

Úkolem třetí části bude vytvoření základního vzorníku prací z textilních materiálů pro 1. stupeň. Návrhy prací budou sestaveny do jednotlivých bloků podle zaměření. Cílem těchto prací bude nejen samotný výrobek, ale také proces výroby, ve kterém se rozvíjí osobnost, kreativita a zájem tvořit a pracovat.

1 O ŘEMESLE

1.1 VZNIK A VÝVOJ ŘEMESEL

Již od počátku lidstva byla pracovní činnost důležitou součástí života. Lidé se učili zpracovávat materiál, který měli k dispozici, a stále se zdokonalovali. Starší předávali své zkušenosti a dovednosti mladším. Děti byly zapojovány do činností dospělých, a tak získávaly potřebné znalosti a dovednosti pro život. Nejprve šlo o předměty a činnosti praktické. Muži si vyráběli předměty převážně určené k lovu, obraně a výstavbě obydlí a ženy se učily zpracovávat ulovenou zvěř na potravu, oděv a jiné předměty každodenní potřeby. Nesmíme však zapomínat i na další skutečnost, která je typická a jedinečná pro lidský druh. Z archeologických vykopávek je zřejmé, že určité projevy hlubšího a uměleckého prožívání se přenášely i na tyto předměty každodenní potřeby, které nám dávají určitou možnost nahlédnout do jednotlivých vývojových období lidstva.

1.1.1 PRAVĚK A STAROVĚK

Kořeny lidských dějin sahají do velmi vzdálené minulosti. Nejstaršímu a nejdéle trvajícím období ve vývoji lidstva říkáme pravěk. Trval více než dva miliony let. V pravěku se člověk vyvinul jako biologický druh, postupně se vymaňoval ze závislosti na přírodě, naučil se vyrábět nástroje, rozdělovat oheň, stavět si příbytky a zhotovovat oděvy. Od sbírání potravy a lovu přešel k pěstování plodin a ochočil si řadu zvířat, začal vyrábět keramické nádoby a zpracovávat kovy. Z pravěku pocházejí nejstarší svědectví o náboženských představách a uměleckém citění. Spojení užitečného s krásným dává základy pracovním činnostem. Veškeré naše znalosti dějin pravěku čerpáme z pramenů hmotné povahy, které jsou přinášeny archeologickými výzkumy. Z tohoto období nemáme písemné záznamy.

Podle materiálů, z nichž si pravěcí lidé vyráběli nástroje denní potřeby, pravěk dělíme na:

- dobu kamennou 3 500 000 př. n. l. – 2 200 př. n. l.
- dobu bronzovou 2 200 př. n. l. – 750 př. n. l.
- dobu železnou 750 př. n. l. – začátek letopočtu

V nejstarší době kamenné, kterou nazýváme paleolit, byl člověk zručný (Homo habilis) zcela odkázán na přírodu. Z tohoto období pocházejí nejstarší jednoduché kamenné

nástroje vyráběné otloukáním dvou kamenů o sebe, výsledkem čehož vznikly ostré hrana. Tuto techniku nazýváme štěpení.

Později člověk vzpřímený (*Homo erectus*) vyráběl již dokonalejší kamenné i kostěné nástroje (sekáče či hrubě opracované pěstní klíny). Používal oheň, a pokud nebydlel v jeskyních, stavěl si jednoduché příbytky.

V době středního paleolitu se objevil nejmladší druh člověka, tzv. člověk rozumný (*Homo sapiens*). Ve středním paleolitu se zdokonalila technika opracování nástrojů, což umožnilo jejich specializaci – používaly se pěstní klíny, nože, škrabadla, hroty, rydla a oštěpy, později i sekery a palice. V této době se lidé vyznačovali také tím, že pohřbívali mrtvé.

V mladém paleolitu člověk dnešního typu (*Homo sapiens sapiens*) zhotovoval kamenné nástroje zejména z pazourku, který se dal snadno štípat na dlouhé a jemné čepele, z nichž se pak vytvářely různé nože, dláta, rydla, škrabadla a řada dalších nástrojů. Před chladným klimatem ledové doby se chránili oděvy z kožešin ulovené zvěře, které sešívali jemnými kostěnými jehlami.

Důkazy uměleckého cítění jsou patrné z nálezů již v tomto období. Obrázky zvířat vyryté do kostí či kamenů, sošky vyřezávané z kostí či modelované z hlíny, které představovaly především lovnou zvěř či ženské postavy se silně zdůrazněnými mateřskými rysy, a zejména monumentální malby lovné zvěře v jeskyních. To vše dokládá jistou potřebu fyzického i duševního života.

Kolem roku 10 000 př. n. l. končí doba ledová. Dochází ke značným změnám klimatu, které vedli k usedlému způsobu života a k rozvoji zemědělství. Toto období nazýváme neolit. Lidé objevili možnost pěstování rostlin a domestikace zvířat. Vedle kamenných a dřevěných nádob se kolem roku 7 000 př. n. l. objevily nejstarší nádoby zhotovované z hlíny, která se vypalovala. Domy si stavěli z cihel z hlíny sušené.

Poslední fází doby kamenné je chalkolit (doba měděná), který datujeme kolem roku 4 000 př. n. l. Toto období je typické získáváním kovů z rudy a jejich dalším zpracováním. Dalšími vývojovými objevy z tohoto období jsou vynález kola, který velmi usnadnil dopravu nákladů, a používání oradla taženého dobyt看kem. Dále se dochovaly různé opracované předměty denní potřeby, šperky a barvené materiály. (Souček, 1995)

Obrovský rozvoj řemeslné výroby byl zaznamenán v době bronzové a železné. V těchto dobách se rozvíjela řemesla související s kovy, ale také tkalcovství, hrnčířství a výroba ze dřeva, kůže a dalších tradičních materiálů

V době Keltů, kteří obývali naše území od 5. století př. n. l., došlo i na našem území k nebývalému rozmachu řemesel. Keltské techniky byly velmi vyspělé a jejich výrobky značně kvalitní. Významného vývoje dosáhlo hutnictví, sklářství, hrnčířství, zlatnictví i výroba mincí a šperků. Keltská kultura je nejvíce patrná v uměleckém projevu. Motivy jsou dekorativní, ornamentální a působivě abstraktní. Tento druh umění pramení z hlubokých náboženských principů keltské kultury.

1.1.2 STŘEDOVĚK

V době stěhování národů v 5. a 6. století nastalo období všeobecného úpadku řemesel a obchodování. Na našem území se usazovali Slované, jejichž hlavní obživou bylo rozvinuté zemědělství. Vyráběli jen jednoduchou keramiku, tkaniny a nástroje ze dřeva, kostí a kůže, vše v podstatě jen pro svou spotřebu. K novému rozvoji dalších profesí došlo opět až v 8. století, kdy si Slované již budovali opevněná hradiště, která se postupně stávala centrem řemeslné výroby a vznikající tržní sítě. Další rozmach řemesel nastal v době vzniku prvních feudálních států v 9. století, zejména na území Velkomoravské říše, kdy se začal rozvíjet dálkový obchod přinášející do země luxusnější zboží z oblasti Středomoří. (Kocourek Jaroslav, 2017) Ve středověku se od poloviny 14. stol. zakládají cechy, které měly chránit řemeslníky v nich sdružené a jejich řemeslo.

1.1.3 NOVOVĚK

Třicetiletá válka zcela změnila společenské i hospodářské poměry ve střední Evropě. Města přišla o politickou nezávislost a samosprávu, s čímž souvisel i úpadek vlivu cechovních organizací. Cechovní uspořádání, které bylo dříve zárukou řádu ve výrobních poměrech, se stávalo stále větší brzdou hospodářského rozvoje. Jeho hlavním motorem se naopak postupně staly manufaktury, které mohly vyrábět v neomezené míře bez ohledu na stanovené kvóty omezující cechovní výrobce, a díky tomu také levněji. Další těžkou ránu zasadily reformy císaře Josefa II., které významným způsobem podpořily rozvoj průmyslového podnikání. Definitivní útlum řemeslné výroby pak nastal důsledkem znárodnění po druhé světové válce. Po roce 1989 však některá řemesla zaznamenala

určitou renesanci, zejména díky zvýšenému zájmu o produkty ruční práce. (Kocourek, 2017)

1.2 TEXTILNÍ MATERIÁLY A ZPRACOVÁNÍ

1.2.1 TKANÍ

Ruční tkaní je nejstarší způsob výroby tkaniny. Tkanina vzniká opakovaným provazováním dvou soustav nití. Jedna z těchto soustav, souběžná s pevnými okraji tkaniny tvoří její délku a nazývá se osnova. Druhá tvoří šířku tkaniny a je označována jako útek.

Techniku tkaní používali již Egypťané, Asyřané, Peršané, Babyloňané i američtí indiáni. V Egyptě používali lněná tkaná obinadla k mumifikaci již v 5. tisíciletí př. n. l. U nás se tkaní ve větší míře rozšířilo počátkem letopočtu. Nejdříve se tkalo pro vlastní spotřebu. Používaly se materiály, které byly dostupné ve střední Evropě (len, konopí, vlna). Teprve později se začala využívat bavlna a další vlákna. Doklady o užívání lněných a vlněných tkanin máme již z 8. a 9. století z doby Velkomoravské říše. (Janotka, 1984)

Tkaniny se před zavedením ležatého stavu vyráběly na jednoduchých stojatých stavech. Podle způsobu zanášení útku do osnovy je možno hovořit o stojatém stavu proplétacím a prošlupovém. Na proplétacím stavu se tkalo pomocí ručního proplétání útkové příze mezi napnutou osnovou. K napínání osnovy sloužila osnovní závaží.

Prošlupový stav byl technicky vylepšenou a produktivnější variantou proplétacího stavu. Polovina osnovy procházela tzv. listem. Tkadlec přitažením a povolením listu vždy vytvořil prostor mezi lichou a sudou soustavou osnovních nití tzv. prošlup. Prošlupem bylo možno prohodit útek navinutý na cívce nebo na úzkém prkénku. Až po roce 1100 se v evropských tkalcovnách objevil stav horizontální. (Janotka, 1984)

Velký rozvoj tkalcovství, jakož i dalších řemesel začíná ve středověku spolu s rozvojem měst. Koncem 13. a začátkem 14. století bylo mezi 40 různými řemesly i plátenictví a soukenictví. Průběžně se stálým rozmachem měst vznikají další řemesla (vlnářství, valchařství, postřihovačství aj.). Postupně, díky specializacím řemeslníků a jejich narůstajícímu počtu, se začínají zakládat cechy, a to zhruba od poloviny 14. stol. Převážná většina cechů tkalcovských vzniká v 15. a 16. stol. Cechy měly zajistit ochranu zájmů řemeslníků, kteří v nich byli sdruženi.

Od 18. stol (r. 1740), kdy bylo předení lnu a tkaní plátna prohlášeno za svobodnou živnost, začínají vznikat první manufaktury a cechy postupně ztrácejí význam. (Wolfová, 2005) Do té doby se způsob výroby tkanin neměnil. Teprve od průmyslové revoluce se začaly objevovat nové vynálezy. Jedním z nich byl i mechanický tkací stav s létacím člunkem. Cílem bylo vyrábět rychleji a levněji, aby se pokryla poptávka. (Janotka Miroslav, 1984)

1.2.2 VAZBA

Tkaniny se zhotovovaly celá tisíciletí na dřevěných tkalcovských stavech. Podle druhu tkaniny a náročnosti vazby i vzoru byly konstruovány a seřizovány tkalcovské stavy od nejjednodušších k nejsložitějším: od stojatých stavů se svislou osnou k stavům ležatým s osnou vodorovnou, od plátenických podnožkových stavů dvoulistových přes vzorové stavy listové a tahové (šňurové) ke tkalcovským strojům vzorovacím.

Při tkaní se osnova prokládá útkem. Způsob, jakým se osnovní nitě prokládají s útkovými, se jmenuje vazba. Vazba tkaniny byla v rukodělném tkalcovství velmi důležitým faktorem funkčním i estetickým. Vazbou získala tkanina nejen vzhled, ale i patřičné vlastnosti, jako jsou hustota, tuhost nebo vláčnost. Podle toho, jakým způsobem se osnovní nitě provazovaly navzájem s útkovými, hovoříme o třech základních vazbách tkanin, a sice o vazbě plátňové, keprové a atlasové. Podle vzhledu nebo vzorového efektu pak o tkaninách hladkých, keprových, vzorovaných a aksamitových. (Janotka, 1984) Samotnému tkaní však předcházela příprava příze z dostupných textilních materiálů.

1.2.3 ZPRACOVÁNÍ VLNY

Původně soukenictví zahrnovalo veškeré zpracování vlny od přípravy až po sukno a soukenné látky. Tkalci vlny u nás působili již v dávných dobách na knížecích a panských dvorech. Produkovali jen hrubé vlněné tkaniny, které dále upravovali pomocí jednoduchého valchování. Příprava materiálu, tkaní a valchování se nečlenilo.

U nás se soukenické řemeslo objevilo ve 13. století se zakládáním měst. Nejvyšší vlna obsahovala velmi tenká vlákna, která byla dlouhá, pevná, čistá a jejíž konce se netřepily.

I když se vlna před střížím na ovčích prala, zůstával na ní stále pot, mastnota a prach. Prala se proto také po střížím ve směsi připravené ze čtyřiceti dílů vody a z jednoho dílu mýdla. Pak se vlna ještě máchala v čisté tekoucí vodě. Zvláště znečištěná vlna se namáčela

do lázně ze čtyřiceti dílů ohřáté vody a jednoho dílu shnilé lidské moče. Po nějakém čase se takto močená vlna dávala za horka do tekoucí vody a vytloukala se holí tak dlouho, až byla dostatečně bílá.

Vypraná vlna se ždímalá a rozkládala na volné vzdušné prostranství k sušení. Po usušení se třídila podle barvy a jakosti. Než se s vlnou začalo dále pracovat, mastila se, aby získala větší jemnost a ohebnost. Rozprostírala se po vrstvách a kropila olejem, máslem nebo jiným nevysychajícím tukem. Rozložená a nakropená vlna se pak tloukla holemi, aby se olej s vlnou dobře promísil. Po dokončení se vlna skládala do košů. Koncem 18. století se už vlna zpracovávala na stroji. (Janotka, 1984)

1.2.4 MYKÁNÍ A ČESÁNÍ

Vypraná a usušená vlna bývala mnohdy cuckovitá a bylo ji třeba rozvolnit, což se provádělo ručně. Vlna s delšími vlákny se ponechávala na osnovu, s kratšími vlákny na útek. Aby se vlna dobře spřádala, upravovala se mykáním a česáním. Na sukna se kratší vlna mykala mykacími kartáči zvanými štruple, krample nebo strejšky. Mykání se provádělo mezi dvěma kartáči, které byly opatřeny krátkými, jemnými a hustými hroty. Vlna s dlouhým a jemným vláknem se česala na česacím hřebenu (krampli). Každá česačka mívala dvě takové krample, jimiž se vlna pročesávala a rovnala. (Janotka, 1984)

Takto upravená vlákna se dále spřádají. Vlákna se v podélném směru srovnávají, seskupují a kroucením upravují na stejnoměrnou a pevnou přízi.

Na přadena se příze motala tehdy, když se měla před tkaním bílit nebo barvit.

1.2.5 VALCHOVÁNÍ

Sukna i jiné vlněné tkaniny se valchováním zhušťovaly, zplstňovaly a odstraňovala se z nich zbylá špína a mastnota. Drobní soukeníci si dlouho valchovali své sukno jen namáčením a šlapáním v dřevěných nádržích. Ale již v době předhusitské si některé cechy zařizovaly společné valchy. (Janotka, 1984)

1.2.6 ZPRACOVÁNÍ LNU A KONOPÍ

Další velmi významnou surovinou pro výrobu tkaniny byl len a konopí. První nálezy lněných tkanin se datují kolem roku 7 000 př. n. l. Tento materiál se k nám dostal

z Blízkého východu. Pěstování lnu se v Evropě rychle rozšířilo hlavně pro jeho nenáročnost. Dařilo se mu i v chladnějších podmínkách. Lidé pěstovali len na svých políčkách pro vlastní potřebu. Ze lnu se tkala plátna různé kvality. Z nejkvalitnějšího plátna se šily sváteční košile, šátky, svatební šerpy aj. Střední kvalita sloužila na prostěradla, košile, kalhoty, spodničky či ručníky. Třetí, hrubé a řidší plátno, se používalo v hospodářství na pytle, různé plachty a příkrývky. Vlákna konopí se zpracovávala podobně jako len, ale jeho vlákna jsou hrubší, proto se používala na výrobu provazů a tkalo se z něj hrubé plátno na pytle a slamníky. (Wolfová, 2005)

Zpracování lnu na plátno nacházíme i v lidové tvorbě a v pohádkách. Jako doklad rozšíření této techniky můžou sloužit pohádky bratří Grimmů nebo Boženy Němcové. Dalším příkladem je i pohádka pro nejmenší Jak krtek ke kalhotkám přišel od Eduarda Petišky. Z toho vyplývá, že len a jeho zpracování bylo po staletí běžnou součástí každé domácnosti. Originálním způsobem zpracování lnu popisuje Petr Ondřej Matthioli ve svém Herbáři, jinak bylináři velmi užitečném, vydaném roku 1562. Takto hovoří: *„Když len na místo již došlý a dozrálý jest, nejprve len vytrhají, a svážíce na malé snopečky, rozstavují na poli a na slunci pekou a mučí. Upekouce a příliš jej usušice, drhnou z něho semeno. Potom dají do vody, močí a topí a opět znovu jinou smrtí jej trápí, neb jej na slunci aneb v peci vysušují, vysušice změlí a zetrou v trlici, znovu sváží na žemně, potom protahují skrze železné špice, tj. vochlují na vochli, aby všecko jeho provinění, to jest pazdeří, z něho vyprchalo, a sám již čistý a měkký zůstal. Opět jej sváží na vobláče aneb na pověsma a již z něho kužely nadívají, tuť jej trochu počnou milovati mladí i staří, panny i baby; panny koupí mu sukničku pozlacenou, totižto obáslo, kteréž mnohokrát na frejírích svých lahodnými řečmi vyklamávají. Baby pak čím mají, tím jej ozdobí, než oboje jednostejně jej ulibají, usliní a mnohokrát i uvozhří. Některé pak jej vodou smáčejí, a tak předouce jako střeva z něho tahají, jiní na vřeteno, jiní na kolovrátek, potom z vřetena a z cívky motají na motovidlo a nadělají přaden. Dále ten len již tak v předenách dají do lázně horké i studené, vaříce a perouce jej v louhu i v studené vodě, a vyvěsíce jej ven, zanechají ho, aby se vymrazil a vybělel. Někteří jej ještě potom uderou a umlátí palicí na špalku, dají na vijadlo a vijí na klubka. A tak to nemilostivé ženské pokolení v své škole dosti se s ním natrápíce, dají jej tkadlci. Tu on jej nejprve snuje na snovadlo, souče na cívky, a učině sobě vosnovu i outek. Ten vosnovou potom navíjí skrze brdo na vratidlo a přisukuje, někdy vesele s prozpěvováním, někdy s hněvem i s sapáním, s láním i nahurvy ženy nařikáním, a tak se již ten len na plátno utká. Od tkadlce zas ženám se dostane a tuť ony teprve na něj počnou*

laskavy býti. Protož dadí jej na bělidlo, a teprve bývá jim všem nejvzácnější. Ještě pak nebohý len neujde velikého trápení a ran: nebo když se dostane buť krejčím aneb švasterným švadlenkám, tyť s ním divně zacházejí, divně jej stříhají, na kusy řeží, bodou a bezčíslně pichají. A teprve skrze takové své bolestné a přísné muka len jako udatný rytíř dochází jakéž takéž poctivosti; neb se již králům, knížatům, pánům, měšťanům, i také sedlákům dostává a téměř žádný člověk bez něho býti nechce. Touží po něm i ta služebná čeládka a nejvíc skoro ty hovězí děvky. A tak nadělají z něho sobě cích, plachet, košilí, harcovnic, rukávec, perkytlí, fěrtuchův, plének etc., a což komu potřebí jest. Ano i k flastrům, k hadrům i také vonucím len se hodí. Ba i k utírání a ozdobení zadních vrat len posluhuje.“ (Janotka, 1984, str. 66)

1.2.7 ÚPRAVA

Tkaniny z přírodních vláken neměly po sejmutí ze stavu požadovaný vzhled ani kvalitu. S největší pravděpodobností se již tehdy ještě dále upravovaly praním, bělením, valchováním a jednoduchým barvením.

Praní a bělení se z lněných a konopných tkanin odstraňoval nepěkný šerý nádech. Tkaniny se po vyprání rozložily na prosluněný trávník a několikrát za den se kropily čistou vodou. Voda a sluneční záření nepěkný nádech z tkanin postupně a nastálo odstranily.

Vlněné tkaniny se zhutňovaly valchováním. Působením vhodné chemikálie, teplem a tlakem dochází totiž k hustšímu zaklesnutí vlasu vně i uvnitř vlněné tkaniny. Vlněná tkanina tak nabývá na hustotě i na kvalitě, ale zároveň se po délce i šířce sráží.

Jako chemikálie se k valchování používala lidská moč a potřebné prohnětení tkaniny zajišťovaly zpočátku lidské nohy tak, že hnětly tkaninu naskládanou ve velké dřevěné nádobě. Koncem 13. století se na našem území objevily první valchy.

Lněná, konopná ani bavlněná plátna neměla po přípravě příze a utkání na ručním tkalcovském stavu žádoucí vzhled a nebyla dostatečně bílá. Podržovala si šerou – šedou nebo šedavě žlutou – přírodní barvu vláken. Aby tkanina dosáhla požadovaného vzhledu a zářivé bělosti, bylo třeba ji bílit. Nejstarším a dlouho užívaným způsobem, zvláště u venkovských pláteníků, bylo bílení pomocí vody, vzduchu a slunce. Plátno se rozprostřelo pod širým nebem na louce a kropilo se často vodou. Původní šerá barva plátna se postupně ztrácela, až se dosáhlo žádané bělosti. Tento způsob býval velmi zdlouhavý, protože plátno zůstávalo na bělidle deset až dvanáct neděl. Naproti tomu ale zaručoval

vysokou kvalitu, protože voda, vzduch a slunce lněné ani konopné vlákno nenarušovaly a jejich účinky byly nejstálější. Zvyšování textilní produkce si však postupně vyžádalo uplatňovat při bílení produktivnější postupy. V místech s rozvinutou tkalcovskou výrobou proto vznikala společná bělidla. (Janotka, 1984)

1.2.8 BARVENÍ

Po rozpadu cechů s nástupem průmyslové revoluce barvířům nezbylo nic jiného, než se zapojit do výrobního procesu v manufakturách. Někteří, zvláště na venkově, však udržovali svou profesi dále jako lidové řemeslo, které zůstalo zachováno hlavně v podobě modrotiskových dílen.

O první pokusy barvení se lidé pokoušeli již v pravěku, konkrétně v neolitu čili mladší době kamenné, kdy roztírali uhlíky, saze a různé hlinky s živočišnými tuky a vytvářeli tak barvy, jež bylo možné snad již v 7. tisíciletí př. n. l. využít k jednoduchému zdobení nejstarších známých textilií. Z 3. tisíciletí př. n. l. se dochovaly zprávy z Číny o barvení hedvábí a též o používání indiga. Modrou Číňané získávali z indigovníku, který se postupně rozšířil z Indie do Číny a také do Persie, Malé Asie a Egypta, a žlutou z rostliny rýtu žlutého známého také pod jménem rezeda. Z krušiny uměli vyrobit zelenou barvu a z popela připravovali černou. Své oděvy barvili i starověcí Řekové, kteří k získávání barev využívali rostliny boryt barvířský, rýt žlutý, mořenu barvířskou, zelené slupky ořechu, dubovou kůru či květy marhaníku granátového, a na podobné úrovni bylo barvířství Římanů. Zmíněné rostliny využívali také evropští středověcí barvíři.

Plátno se využívalo hlavně na výrobu pracovních oděvů či spodního prádla, takže se většinou jen bělilo, a zejména na chudém českém a moravském venkově, kde si lidé zhotovovali látky sami se nosily jen jednobarevné oděvy. Drahá technologie se využívala spíše u kvalitnějších a jemnějších látek a k oblíbeným barvám bohatých měšťanů patřila hlavně červená, zelená, černá, modrá a žlutá, přičemž důležitější než správný odstín byla dostatečná sytost barev. Jen málokdy se pokoušeli o barvení samotné příze, s výjimkou hedvábí většinou barvili jen hotové textilie. Velmi neradi také vytvářeli barvy míchané a zpravidla usilovali o jejich získání přímo z příslušné přírodniny.

V 18. století se v Čechách i na Moravě rozšířila technika modrotisku a sytě modré tkaniny s bílým či barevným vzorem získaly oblibu ve městech i u nejširších vrstev. Pevně zakotvily v evropské ženské módě a teprve koncem 19. století je začaly vytlačovat

potištěné kartouny, tedy bavlněné textilie s bohatšími vzory. Na venkově se však modrotisk udržel a v některých regionech zlidověl natolik, že se modrobílé vzory staly dokonce součástí lidových krojů.

Technologický postup nebyl složitý, jeho podstatou byl negativní tisk spočívající ve vykrytí zamýšleného vzoru tzv. tiskařskou rezervou, která zabránila pronikání barvy do textilie. Zatímco samotné obarvení bylo dílem již zmíněného indiga, jehož využití bylo v té době všeobecně známo, recepturu tiskařské rezervy v mnoha případech obestíralo přísně střežené tajemství. Směs se připravovala z kaolinu, arabské gumy, kamence, modré skalice a dalších přísad a její přesné složení, které si mistři barvíři nechávali pro sebe, se v jejich rodech dědilo z generace na generaci. Rezerva se nanášela na plátno pomocí dřevěných forem, často opatřených jemnějším dekorem z kovových prvků. Práce s formami byla náročná, neboť jejich otisk na plátně na sebe musel co nejpřesněji navazovat, k čemuž sloužily hřebíčky v jejich rozích označující místa, kam bylo třeba formu umístit. Formy byly největším bohatstvím modrotiskařů, a větší dílny jich mívaly desítky či stovky s rozličnými dekory, aby si zákazníci mohli vybrat z co největší nabídky.

Plátno s natištěnou rezervou se nechávalo alespoň 24 hodin schnout a následně se barvilo v kádích zvaných kypa obsahujících lázeň s indigem. Zajímavou vlastností tohoto přírodního barviva je nutnost „spolupracovat s kyslíkem, neboť právě působení oxidace se modř stabilizuje. Plátno se tedy opakovaně nořilo do lázně, přičemž s každým dalším namočením získávala barva sytější odstín, a zhruba po pěti hodinách a až sedmi spuštěních do lázně dostala látka žádanou barvu. Poté následovalo máchání ve slabě kyselém roztoku, který rozpustil rezervační směs, takže na látce se objevil kýžený vzor v původní barvě tkaniny, nejčastěji bílé. Posledními fázemi pak bylo praní, sušení a mandlování.

Dnes je u nás v provozu hned několik modrotiskových dílen. (Kocourek, 2017)

1.2.9 VYŠÍVÁNÍ

Krumplář byl řemeslník, který krumploval, tj. vyšíval zlatem a drahokamy. Člověk vytvářel a dosud vytváří nejen věci účelové, ale mnoho ze své činnosti věnoval také tvorbě předmětů z praktického hlediska zdánlivě neúčelných. Jde však o věci a hodnoty, které celá staletí dokumentují růst tvůrčích lidských schopností v práci i v hledání krásy. Dokladem takové tvůrčí činnosti s převažujícími znaky výtvarné hodnoty díla je od středověku krumplování a vyšívání. Obojí bylo u nás známé už ve 12. století

a vyskytovalo se u dvora, v kláštorech i v měšťanských domech. Na domácích i dovážených látkách vytvářely vyšivačky i barevným hedvábím, stříbrnými i zlatými nitěmi, perlami a drahým kamením české lvy, kříže, ptáky i jiné méně náročné ozdoby. Petr Žitavský uvádí, že r. 1310 si královna Eliška sama vyšivala svatební šaty. Ženský klášter sv. Jiří v Praze měl svou textilní uměleckou školu.

V době lucemburské se vyšíváním a krumplováním vedle vyšivaček všech stavů, od ráloven k jeptiškám a prostým švadlenám, zabývali také řemeslní krumplíři. (Janotka, 1984)

2 PRACOVNÍ VÝCHOVA NA POZADÍ DĚJIN

Historické události v jednotlivých obdobích měly podstatný vliv i na změny ve vzdělání. Vzdělání sloužilo k potřebám společnosti. Ve chvíli, kdy systém byl nefunkční a nevyhovující docházelo k pokusům o změny jak ve společnosti, tak ve školství. Můžeme sledovat, jak se i důležitost a obsah pracovních činností ve vzdělávacím systému postupně mění.

2.1 PRACOVNÍ VÝCHOVA PŘED RVP

Pracovní výchova ve svém vývoji prošla několika změnami. Hlavním cílem však po celou dobu zůstává vytváření pracovních schopností a dovedností. Získávání pozitivního postoje k práci a k vytváření všeobecně prospěšných věcí.

2.1.1 JAN AMOS KOMENSKÝ

Pracovní dovednosti se od počátku předávaly z generace na generaci převážně v rodinném kruhu. Změna nastala na počátku 14. století s rozvojem obchodu a řemesel. Z domácí řemeslné výroby, kde pracovali členové rodiny, se začaly zakládat cechy. Zde mohli pracovat i učni, kteří se vyučili řemeslu. Se zakládáním cechů a s rozvojem obchodu roste i poptávka po zboží. Při tak velkém růstu výroby bylo zapotřebí zručných řemeslníků. A tak se začínají zakládat cechovní školy s prvky pracovní výchovy. Cechovní mistr v těchto školách zaučoval nové učně do svého řemesla.

V té době byla politická moc katolické církve zásadní. Snažila se o výhradní místo výkladu pravdy. Školy byly křesťanské a vyučovalo se zásadně náboženství v latinském jazyce. Někteří se situací nesouhlasili a snažili se o reformu církve. Tyto nové ideologie byly proti scholastice a dogmatismu. Změny ve školství se zaměřily na všestranně harmonický rozvoj člověka. Zavrhovaly doslovné a bezduché memorování učiva a krutou disciplínu. Pozornost se více zaměřuje na tělesnou a uměleckou výchovu. Snižuje se význam náboženství. Jedním z předních představitelů reformace té doby byl i Jan Amos Komenský.

J. A. Komenský věnoval velkou pozornost výchově k práci a aktivnímu přístupu k životu. Razil názor, že vzdělání má přinášet užitek a je to důležitá součást při utváření lidského

života a osobnosti. S výchovou k pracovitosti se má začít již v předškolním věku, kdy jsou děti zvědavé a napodobují činnosti. Mají mít dostatek příležitostí k pilné práci a zručnosti.

Děti vždycky rády dělají něco, protože krev mladá tiše státi nemůže. A to jest hrubě dobře; nerciti jim toho brániti nesluší, alebrž i zamýšleti jim, aby vždycky co dělati měly. Necht' jsou mravenečkové, vždycky se okolo něčeho čmýrající, nosící, vláčící, skládající, překládající; toliko aby rozumně dělali, co dělají, pomáhati jim a ukazovati všeho vzor, by pak titěrky byly, neliknovati se pohráti s nimi. (Komenský, 1954)

Dílo Komenského je mimořádně rozsáhlé. Hlavní pedagogické myšlenky a názory Komenského spočívají na následujících zásadách: zásada poznávání věcí všemi smysly, zásada názornosti, zásada od jednodušších ke složitějším, zásada od názoru k paměti a v neposlední řadě zásada neustálé opakování a procvičování. (Alt, 1955)

Jako první prosazuje, aby se všeobecné vzdělání dostalo všem, bez rozdílu pohlaví nebo postavení. Dále zdůrazňuje cíle výchovy, které vedou k ušlechtilé otevřenosti a vytrvalosti v práci. Vyžaduje, aby se žáci ve školách učily všeobecné znalosti o řemeslech, z důvodu základních znalostí a pomoci u jednotlivců rozvíjet přirozené nadání a zaměření pro budoucí povolání. Z dědictví, které nám J. A. Komenský zanechal, čerpá české i světové školství dodnes. Jeho odkaz je komplexní a ucelený obraz výchovy.

V tomto období dál roste tlak na výrobu. Koncem 14. století se v Itálii a Flandrech zakládají první manufaktury na výrobu sukna. V 16. století se výroba rozšířila i v Anglii.

V českých zemích ve 14. století bylo řemeslo na vysoké úrovni. Byly zde zdroje surovin a kvalitní řemeslníci. Zpracování textilního materiálu od suroviny až po kvalitní hotový výrobek je proces náročný, který vyžaduje potřebné vybavení a zručné řemeslníky. A proto první manufaktury jsou textilní. Zprvu se jednalo o tzv. rozptýlené manufaktury, až později se výroba soustředila do tzv. manufaktur centralizovaných, kde již nebyly jednotlivé fáze výroby rozptýlené mezi na sebe navázané a lokálně rozptýlené dílny, ale výroba byla soustředěna na jedno místo. Na našem území jedny z nejstarších manufaktur byly na výrobu sukna v Horním Litvínově, založená v roce 1693, a punčochárna v Oseku, založena při klášteře v roce 1695.

2.1.2 JOHANN FRIEDRICH HERBART

Další velký posun nastává v pracovní výchově v 18. století, kdy byl kladen důraz na vybavování škol různými pomůckami, modely, stroji a nástroji pro lepší názornost. V té

době se manufaktury staly předstupněm strojové tovární velkovýroby. Dělbá práce umožnila snížení nákladů, a tedy i nižší cenu zboží.

S politickými a sociálními změnami ve společnosti se mění i přístupy a cíle vzdělání. V různých zemích se objevují nové pohledy a přínosy v oblasti didaktiky. Je však patrné, že hlavním cílem vzdělávání je příprava pro život a budoucí povolání, naučit se praktickým činnostem a vybudovat si kladný vztah k práci.

V 19. století německý filozof, pedagog a estetik Johann Friedrich Herbart ovlivnil svojí pedagogikou celou Evropu. Navázal na názory Komenského a svůj vědecký výzkum stavěl na těchto základech.

Pedagogika se pro něj stala samostatným vědním oborem. Ve svém studiu vypracoval metodiku, která měla pomáhat učitelům ve školách při výuce. Shrnul ji do čtyř stupňů: jasnost, asociace, systém a metoda. Tyto stupně byly pouze jakýmsi doporučením pro učitele a měly by se prolínat. Zpracoval vyučovací postupy, které mají být postaveny na těchto čtyřech základních prvcích učení.

Na vědecké bádání Herbarta a posun pedagogiky jako samostatného vědního oboru navázali Herbartovi žáci a stoupenci (herbartisté). Z těchto vyučovacích postupů vytvořili základní principy didaktiky a vytvořily tzv. formální stupně vyučování. Od poloviny 19. století byl tento způsob vyučování přijat. Herbartovu pedagogiku si ale značně upravili.

2.1.3 ALTERNATIVNÍ ŠKOLY

Koncem 19. a počátkem 20. století začalo období velkých reforem ve školství po celém světě. Jejich cílem bylo vytvořit aktivního občana. Reformní pedagogika nesouhlasila s tzv. herbartovským intelektualismem. Odpůrci odmítali systém, kde se všichni učí všemu. Veškerá látka se jen slovně popisuje bez prožitku. Učí se definice a poučky nazpaměť, ale bez porozumění obsahu a kde se vyžaduje velké množství informací mnohdy pro život nepoužitelných. Výklad látky je založen na pouhém naslouchání žáků a chybí tvořivé myšlení. A kde chybí pracovní výchova.

U nás proběhl první pokus o reformu školství v období první republiky, další proběhly v roce 1968 a po roce 1989. Reformní pedagogické hnutí přineslo mnoho alternativ. Hlavní myšlenky a cíle se zaměřily na rozvoj samostatnosti a tvořivosti. Centrem má být dítě s jeho potřebami, zájmy a jemu vlastní aktivitou. (Honzíková, 2015) Důraz byl kladen

na svobodu a autentičnost osobnosti. Během reformního hnutí na přelomu 19. a 20. století vznikly netradiční a nestereotypní metody vyučování:

Daltonský plán – Helena Parkhurstová, USA

Freinetovská škola - Célestin Freinet, Francie

Jenský plán – Peter Petersen, Německo

Montessoriovská škola - Marie Montessori, Itálie

Waldorfská škola – Rudolf Steiner, Německo

Daltonský plán

Autorkou daltonského učebního plánu je americká pedagogická reformátorka Helena Parkhurstová (1887-1957). Tento plán poprvé zavedla v roce 1920 ve škole Dalton v Massachusetts. Opírá se o tři základní principy: učit se zacházet se svobodou a získat odpovědnost, učit se samostatně pracovat a učit se pracovat v kolektivu. Žák rozhoduje sám o své práci, sám si určuje tempo a učí se spolupracovat s ostatními. Žáci nejsou rozdělení podle věku. Pracují v odborných pracovnách, laboratořích a knihovnách. V Daltonském systému žáci získávají nejdříve zkušenosti a teprve potom vědomosti. Žáci si spolu s učitelem vymýšlejí úkoly a individuální učební plány (týdenní, měsíční, dlouhodobé). (Čapek, 2015)

Freinetovská škola

Tuto školu založil Celestin Freinet (1896-1966), francouzský učitel vesnické školy. Odmítal tehdejší až vojenskou kázeň ve školách a odtrženost od skutečného života. Nesouhlasil, aby si žáci pouze ukládají do paměti hotové učivo. V těchto školách se děti neučí číst a psát rovnou, ale rozvíjí se u nich potřeba a individuální zájem o čtení a psaní. Ve škole žáci spolu s učitelem vydávají školní časopis, tisknou si své učební texty, měsíční a roční plány. Pomocí tisku, který si sami vydávají, se děti učí vyjadřovat, nebýt pasivní když se vyskytne problém, zvažovat svá slova, než je zveřejní a zároveň nevěřit všemu, co se píše. Školní třída je pracovní ateliér. Klade se zde důraz na tvořivou práci. Ve škole vládne velká spolupráce žáků s učitelem, ale i učitelů mezi sebou. Hodnocení je slovní a podílí se na něm i žáci. (Čapek, 2015)

Jenský plán

Pedagogickou koncepci školy vyvinul německý univerzitní profesor pedagogiky a reformátor Peter Petersen (1884-1952). Tato experimentální škola byla založena ve dvacátých letech 20. století na univerzitě v Jeně v Německu. Petersenovi vadilo formální rozdělení žáků do tříd, tradiční předměty, zkoušení, klasifikace a odtrženost školy od rodiny. Hlavním rysem těchto škol je vytvářené rodinné, přirozené a podnětné prostředí pro svobodný rozvoj. Vzhled učeben se podobá dětskému pokoji. Děti jsou zde rozděleny do kmenových skupin podle věkových stupňů. Kmenové skupiny jsou složeny ze dvou až tří ročníků. Starší žáci pomáhají mladším. Postup žáka je založen na vlastním sebehodnocení a na hodnocení žáka spolužáky. Tak vzniká mezi žáky silná motivace ke spolupráce a vzájemné pomoci. Výukové kurzy jsou povinné a volitelné a probíhají formou skupinovou i individuální. Žáci mohou volně přecházet z jedné pracovny do druhé. Místo běžného školního rozvrhu je týdenní plán. Klasifikace zde probíhá ve formě slovního hodnocení. (Čapek, 2015)

Montessoriovská škola

Tato škola se nazývá podle italské lékařky Marie Montessori (1870-1952), která se věnovala nejprve dětem mentálně postiženým a později rozvinula reformní pedagogické hnutí zejména v oblasti předškolní výchovy. V roce 1909 založila v Římě experimentální školu Case del Bambini. Tato škola byla určena chudým dětem od 4 do 12 let. Do školy docházely děti různého věku i s různým postižením. Hlavní myšlenkou školy je normální rozvoj dítěte. Každé dítě má schopnost se samo vyvíjet. Dospělí nemají narušovat tento vývoj, jinak se mohou vytvořit bloky a různé vývojové poruchy. Montessori škola má pomoci lidské bytosti, aby dosáhla své nezávislosti. Učitelé na těchto školách vytvářejí podnětné prostředí, respektují svobodu dítěte a neměli by zasahovat do jejich činností. Klasifikace probíhá formou slovního hodnocení. Každé dítě pracuje svým tempem a na konci roku nemůže propadnout. Dítě si může vybrat, kterému předmětu se bude věnovat. Není zde zvonění ani zasedací pořádek. Tato škola má velké množství různých pomůcek podle zaměření. Děti pracují u stolu nebo na koberci. (Čapek, 2015)

Waldorfská škola

V roce 1919 ji založil filozof a mystik Rudolf Steiner (1861-1925). Tato škola byla zřízena pro děti dělníků na podnět ředitele továrny na cigarety Waldorf Astoria ve Stuttgartu.

Vychází z antroposofie (nauky o člověku, který vyšel z přírody). Waldorfské školy jsou nejvíce rozšířeny v Německu. Jsou organizovány Svazem svobodných Waldorfských škol ve Stuttgartu. Svaz organizuje i přípravu svých učitelů, protože v této škole nemůže vyučovat učitel neznalý waldorfského pojetí školy. (Čapek, 2015)

2.1.4 RUDOLF STEINER

Waldorfská pedagogika vychází z nauky o člověku, formulované Rudolfem Steinerem, která je založena na poznatku o člověku. Tato věda se zcela vědomě a prokazatelně zakládá na bádání ve třech oblastech:

- Tělesné, kde se zabývá tím, co je smyslově vnímatelné, a zkoumá lidskou tělesnost v jejích vývojových fázích a proměnách.
- Duševní, kde se zabývá prožitky citového života, zejména však představivostí a vůlí.
- Duchovní, kde se stavy vědomí jako bdělost, spánek, snění zkoumají vzhledem k významu pro člověka a pedagogiku.

Hlavním cílem na Waldorfských školách je vychovávat ke svobodě. Svoboda ve vyučování na těchto školách je podmínkou a lidským předpokladem pro plnohodnotný rozvoj. Škola vyzývá své učitele k neustálému dotváření metod a vzdělávacího plánu, aby byla stále živá a aktuální. (Richter, 2013)

Na Waldorfských školách má učitel volnost při výběru témat, která spočívají na jeho zkušenostech a znalostech o vývoji a potřebách dítěte tak, aby neohrozil svobodnou vůli k učení, radost z vědění, zvědavost, badatelské zaujetí a údiv.

Aby učitel dokázal dosáhnout tvůrčího a živého ztvárnění vyučování, proto na waldorfských školách nemají žádné normy ani tematické plány, které by v tomto smyslu omezovali učitele. Impulzy pedagogické činnosti vycházejí jednak z intenzivního a umělecky prohlubovaného poznání světa a člověka, ale i z konkrétních situací ve třídě. Vést tento dialog vždy znovu a novými způsoby vyžaduje od učitele Waldorfské školy, aby i on sám sebe vzdělával a vychovával. Vzdělávací plán waldorfské školy tedy vzniká spolupůsobením základních principů z těchto oblastí:

- Člověk a jeho vývoj.
- Svět a kultura.
- Dítě a situace.
- Poznatky a cvičení.

Při vytváření vzdělávacího plánu, rozvrhu hodin i výběr témat v jednotlivých vyučovacích předmětech se učitel snaží přihlížet k rytmickému průběhu školního roku, týdne a dne a odpovídat přirozeně odůvodněnému střídání klidu, vnímavosti a potřebám pohybu.

Teoretické, umělecké a praktické vyučovací předměty staví na rytmickém sledu tří fází:

- Poznání (prožívání, pozorování, experimentování).
- Porozumění (rozpomínání, popis, charakterizování, zaznamenání).
- Zvládnutí obsahu (zpracování, analýza, abstrakce, zobecnění, vytváření teorií).

Procvičováním, umělecko-praktickým osvojováním a propojováním naučeného, se naplňuje snaha waldorfské pedagogiky o to, aby se na procesu učení podílela celá bytost člověka. Proces učení je svým významem stejně důležitý jako výsledek.

V této metodě učení je hlavní výchovný cíl Steinerovy pedagogiky – učinit mladého člověka způsobilým pro svobodu a do svobody ho propustit.

Na waldorfských školách se výuka dělí na vyučování hlavní a odborné. Vyučování probíhá formou epoch, kde je určitý úsek učební látky uzavřen v celek. Délku jednotlivých epoch si určuje učitel sám.

Zpěv, hudba, divadlo, řemeslné, výtvarně-umělecké práce se na těchto školách hodnotí nikoli pro svou vlastní uměleckou hodnotu, ale jako výkony mladého člověka, který se danou činností vzdělává a který na této činnosti roste v soupeření se sebou samým.

Podstatné je rozvíjet u žáků schopnosti a nadání na jejich nejvyšší míru. Tomuto způsobu posuzování výkonu odpovídá i vysvědčení, které obsahuje na místo známek slovním hodnocením. (Richter, 2013)

Vzdělávací plán pro pracovní výchovu (ruční práce a řemesla) vychází z následujícího klasického modelu:

1. - 4. ročník	ruční práce	
4. - 6. ročník	ruční práce	řemesla
6. - 8. ročník	ruční práce	řemesla
9. ročník	krejčovství pletení košíků	truhlářství měditepectví
10. ročník	předení batika	truhlářství měditepectví kovářství
11. ročník	tkaní kartonáž	truhlářství kovářství kovolitectví
12. ročník	knihářství	truhlářství

Ruční práce

Na rozdíl od tvrdých ručních prací (práce se dřevem), které podporují především vůli končetin, měkké ruční práce (s textilem) zejména znamenitě podporují cit a cítění. U uměleckých úloh jsou tvůrčí principy (nahore-dole, těžký - lehký, světlý - tmavý, uvnitř - vně) základem pro všechny věkové skupiny. Veškeré práce provádějí stejně chlapci i děvčata. Nejsou nikdy samoúčelné, mají dále rozvíjet vlohy a schopnosti dětí, vždy mají praktické využití a probouzejí sociální porozumění pro práci jiných lidí.

Úkolem učitele 1. ročníku je převést hru v práci. Chlapci a dívky se učí plést na dvou jehlicích. Pletením se jednak rozvíjí vědomá činnost a zručnost rukou, jednak tato činnost probouzí a povzbuzuje duchovní vlohy dítěte. Důležité přitom je, aby se dítě učilo pomocí vytváření konkrétních výrobků vážit si věci a práce druhých. Rozvíjí se tím potřeba něco umět, která dává učení motiv a cíl. (Richter, 2013)

Ve 2. ročníku po dostatečném procvičení obou rukou pletením se začíná s háčkováním. Střídáním řetízkových ok a krátkých sloupků můžeme harmonicky působit na temperament dítěte.

Ve 3. ročníku žáci vytváří první odívání. Začínají od hlavy a pletou nebo háčkují čepice, čímž si dál procvičují naučené techniky. Fantazie žáků dostává velký prostor při výrobě maňásků.

Ve 4. ročníku se seznamují s křížkovým stehem, který prospívá danému vývojovému stupni dítěte. Svou symetričností, materiálem, barvou a tvarem napomáhá křížkový steh tomu, aby dítě ve fázi svého prvního osamostatňování dosáhlo jistoty a vnitřní opory. Probouzí se v něm pochopení pro smyslové formování odpovídající účelu věci. Kromě křížkového stehu se věnují i ručnímu šití. Podle vlastních návrhů šijí a vyšívají jehelníčky, obaly na flétny nebo tašky přes rameno.

V 5. ročníku vnímá waldorfská škola žáka, jakoby spočíval sám v sobě a kde se nově objevuje potřeba harmonie. V souladu s tím se vyučuje nová technika kruhového pletení s pěti jehlicemi. Odívají se ruce a nohy. Pletou se ponožky, palčáky nebo prstové rukavice. Způsobem zadání práce se zapojuje vlastní tvořivá síly žáka.

V 6. ročníku žáci šijí látkových panenek a zvířat podle vlastních návrhů a stříhů.

7. ročníku žáci vyrábí pantofle nebo papuče, které barevně dotváří v souladu s jejich funkcí.

V 8. a 9. ročníku začíná práce se šicím strojem. K jeho správnému ovládnutí se učí chápat stavbu šicího stroje a jeho funkční mechanismus. Učí se šít jednoduchý steh, dvojitý steh, entlování a lemování. Šijí od jednodušších zástěr až po složitější košile a halenky podle vlastních návrhů a stříhů. (Richter, 2013)

2.1.5 PROČ WALDORFSKÉ DĚTI PLETOU

Volný překlad z anglického originálu: Umělci i vědci v poslední době věnují hodně pozornosti pletení. Ukázalo se, že pletení a ruční práce jsou prospěšné pro mozek i pro život lidí všech věkových kategorií. Zejména pro žáci waldorfských škol je pletení základní prostředek učení. Dítě, které plete čepici nebo hračku, vidí jak se jeho vůle a úsilí mění v umění a užitečnou věc. Vidí jak se soustředěná a detailní práce mění v něco pěkného a účelného. Zažívá proměnu koncepce, která se mění v něco konkrétního.

Z leva:

Obr. 1 Pletení ve waldorfské škole (zdroj vlastní)

Obr. 2 Ukládání pletení ve třídě (zdroj vlastní)

Již před 100 lety zakladatel waldorfských škol přednášel o významu ručních prací pro studenty. „Od hry přes krásu k práci: toto je zlatá cesta k výchově a vzdělávání.“

V životě pro tyto žáky nebudou překážkou náročné úkoly nebo komplikované způsoby, protože se s tím naučili pracovat již v dětství. Pletení rozvíjí matematické schopnosti, koordinaci oko-ruka, pomáhá při vytváření návyků a povahových rysů. Článek uvádí, že všechny tyto části společně podporují psychickou vyrovnanost.

Při pletení je počítání vyžadováno. Žáci musí počítat očka a řádky často komplikovaným způsobem. Existují různé barevné a vzorové kombinace, které nutí děti myslet kreativně o vzorech, které vytvářejí.

Z leva:

Obr. 3 Pletení v první třídě (zdroj vlastní)

Obr. 4 Obaly na flétnu (zdroj vlastní)

Abstrakce a prostorová orientace

Prostý úkon pracovat s rukama v matematice má za následek lepší výsledky ve vzdělání. Studie ukazují, že používání fyzických materiálů a manipulace s nimi, zlepšuje matematické schopnosti a učení.

Zleva:

Obr. 5 Zdařilé začátky (zdroj vlastní)

Obr. 6 Méně zdařilé začátky (zdroj vlastní)

Koordinace oko-ruka-mozek

Při pletení nebo jiných ručních prací žák provádí mnoho základních vývojových schopností

Mezi tyto schopnosti patří zapojování malých motorických schopností, koordinace oka a ruky, pohyb přes středovou linii a bilaterální (oboustranný) pohyb ruky. Pletení je také multisensorická zkušenost, která vyžaduje koordinaci, motorické schopnosti a činnost levé a pravé hemisféry. Je mnoho studií o smyslovém vnímání pro pozitivní vývoj mozku. Pletenina nabízí spousty různých struktur a barev, které jsou příjemné pro oči i na dotek, což vytváří vnímavost a dovednost rychle postihnout detaily vnímaných předmětů.

Odolnost prostřednictvím návyku

Existuje místo ve vzdělání pro abstraktní pojmy, ale upoutat žáka pro odpovídající ruční práci, která vyžaduje trpělivost, vytrvalost a dotáhnout ji do konce, vyžaduje i správný životní postoj. Žáci, kteří pletou, se musí soustředit na svůj úkol, který mají v ruce a musí

se mu věnovat den co den. Pak jsou odměněni hmatatelnou, krásnou věcí. Učí se vytvářet něco z ničeho, učí se vážit si hodnot, tvrdé práce a hodnot ruční výroby všude kolem nás.

Pletení pomáhá duševní pohodě

Pletení napomáhá budovat zdravé sebevědomí, které spouště dnešním mladým lidem chybí a postrádá ho i současný vzdělávací systém. Při pletení člověk vnímá pocit úspěchu a získává větší důvěru sám v sebe. Zejména v našem vědecko-technickém světě je to nepochybně úžasný nástroj a prostředek pro výuku těchto a jiných základních dovedností žáka ve škole. Článek uvádí, že pletení je víc než jen vytváření praktických věcí, ale zároveň pomáhá při procesu učení. Pletení rozvíjí schopnosti motorické a kognitivní, ale zároveň také psychickou vyrovnanost. Z pohledu waldorfské školy se tak rozvíjí všechny dílčí schopnosti žáka. (The Waldorf School of Philadelphia, © 2018)

2.1.6 POVINNÁ ŠKOLNÍ DOCHÁZKA

S narůstající průmyslovou výrobou rostla i potřeba vzdělávání obyvatel. Otázkou však bylo, jak zajistit vzdělání pro všechny. První pokus o zavedení povinné školní docházky byl vydán císařovnou Marií Terezií v roce 1774 v podobě tzv. Všeobecného školního řádu, jímž vyzývala rodiče, aby posílali své děti ve věku od 6 do 12 let do škol. Povinnost školní docházky však nenařizovala, ale pouze doporučovala. V té době nebyl dostatek odpovídajících škol ani učitelů. Tento zákon obsahoval tzv. školní trivium, které kromě náboženství obsahovalo čtení, psaní a počítání. Ve vyšších ročnících se žáci potom seznamovali s poznatky ze zemědělství a ve městech zase s poznatky z průmyslu. Dívky se na triviálních školách učily plést a šít.

Teprve v roce 1869 byl v rakousko-uherské monarchii přijat říšský školský zákon, který povinnou školní docházku nařizoval. Na základě tohoto zákona byly pro dívky ve školách povinně zavedeny ruční práce, kde se vyučovalo pletení, háčkování, šití, spravování oděvu, vyšívání aj. Tento zákon byl v té době přelomový a nadčasový. Znamenal počátek uceleného vzdělávacího systému. Délka povinné školní docházky se však lišila.

K jeho sjednocení u nás došlo až po vzniku samostatného československého státu v roce 1922. Povinná školní docházka byla stanovena na osm let. U nás dochází k velkému

rozvoji ve školství. Úroveň a kvalita vzdělávacího systému patřila k nejvyšším v Evropě. Někdy se hovoří o zlatém věku vzdělávání. Začaly se objevovat počátky moderního pojetí výuky, se kterými se setkáváme dodnes. Tzv. malý školský zákon zlepšil materiální podmínky pro výuku a zavedl povinnou výuku občanské nauky a ručních prací. V meziválečném období měly ruční práce převážně praktický význam a zaváděly se od třetího ročníku. Vyučovalo se především pletení, háčkování, šití a vyšívání.

Jednu z největších reforem u nás představoval zákon o jednotné škole z roku 1948. Tento zákon soustředil všechny typy škol, včetně soukromých a církevních, pod jeden školský úřad a pozměnil celou strukturu školského systému. Prodloužil povinnou školní docházku na devět let a zaručoval všem žákům na všech školách jednotnou výchovu a odborné vzdělání až do věku patnácti let. Všechny školy byly státní, což umožnilo jednotně vychovávat v duchu pokrokové ideologie. Tím byl položen skutečný základ celé školské soustavy. Důraz byl kladen na vlasteneckou a politickou výchovu mládeže a rovněž na výchovu k tělesné práci. Do výuky byly zařazeny jen ruční práce, a to v tradičním pojetí. Další rozšiřování všeobecného polytechnického a odborného vzdělávání a pracovní výchovy nastalo až v dalších letech.

Zákon z roku 1953 vytvořil novou strukturu školství. Tyto změny byly úzce spjaty s podmínkami doby. Snaha maximálně se připodobnit struktuře sovětského školství a respektovat nové potřeby národního hospodářství. Učební osnovy pojednávaly o vlastenecké výchově a socialistické morálce. Dále pak zahrnovaly výchovu politickou, estetickou, pracovní, tělesnou a brannou. Výchovná práce byla zaměřena na vytváření komunistického přesvědčení, názorů a postojů. Prakticky zaměřené předměty se nevyskytovaly vůbec nebo jen omezeně.

V roce 1960 vyšel nový zákon, který pozměnil strukturu školství. Byly zřízeny základní devítileté školy, na které navazovaly střední všeobecně vzdělávací školy. Podle nových osnov se pracovní vyučování zavedlo i na prvním stupni. Obsahovalo dvě části: první byly práce s drobným materiálem, papírem, kartonem, tkaninou, modelovací hmotou, dřevem, kovem, dále pak kombinované práce a práce s konstrukční stavebnicí. Druhá část se týkala prací pěstitelských. Práce s tkaninou obsahovaly šití, přišívání knoflíků, háčků a spínátek, vyšívání, háčkování a splétání. Žáci se v hodinách pracovního vyučování zároveň seznamovali s vlastnostmi různých materiálů, s pomůckami a nástroji. (Honzíková, 2015)

Poslední předlistopadová změna z roku 1973 byla dalším dílčím krokem k rozvoji tehdejší československé výchovně vzdělávací soustavy, která perspektivně počítala s uceleným

systémem. Cílem tzv. nové koncepce bylo vybudování všeobecně vzdělávací polytechnické desetileté střední školy.

Po sametové revoluci v roce 1989 a po pádu komunistické moci došlo k dalším úpravám ve školství. V roce 1990 byla novelou školského zákona povinná školní docházka opět zkrácena na devět let. Devátý ročník na základní škole však nebyl povinný. To změnila až novela školského zákona z roku 1995, která stanovila 9. ročník základních škol povinným.

V roce 1996 se zavedl výchovně-vzdělávací program **Základní škola**, kde byly pracovní činnosti vyučovány v předmětu praktické činnosti. Učivo tohoto předmětu bylo vymezeno jednotlivými tematickými celky.

Praktické činnosti svými formami výuky a vymezeným obsahem učiva umožňovaly žákům získat nezbytný soubor vědomostí, pracovních dovedností a návyků potřebných v běžném životě a formovaly jejich osobnost rozvíjením některých vlastností, motorických i tvořivých schopností a dovedností.

Vyučovací proces prostřednictvím pracovních praktických činností směřoval k tomu, aby žáci:

- získali základní a praktické pracovní dovednosti a návyky z různých oblastí, zejména při ručním opracování dostupných a vhodných materiálů, v elektrotechnických pracích, v pěstitelských činnostech, v základních činnostech v domácnosti ap.,
- poznali vybrané materiály a jejich užité vlastnosti, suroviny, plodiny, naučili se volit a používat při práci vhodné nástroje, nářadí, pomůcky, pracovat s dostupnou technikou, včetně techniky výpočetní (a to na základní uživatelské úrovni) a osvojili si jednoduché pracovní postupy potřebné pro běžný život,
- osvojili si zásady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, hygieny práce, základy organizace a plánování práce a technologické kázně,
- budovali aktivní vztah k ochraně a tvorbě životního prostředí a pozitivní postoj k řešení ekologických problémů,
- získali orientaci v různých oborech lidské činnosti, formách fyzické a duševní práce,
- vytvářeli si pozitivní vztah k práci a racionální, odpovědný a tvořivý postoj k vlastní činnosti a její kvalitě,

- získali prvotní poznatky a dovednosti významné pro jejich další životní a profesní orientaci.

Učební plán vymezoval pro předmět praktické činnosti určitou časovou dotaci, umožňoval řediteli školy rozhodnout v 1. - 9. ročníku ZŠ o organizaci výuky a o práci s tematickými celky v jednotlivých ročnících v rámci podmínek školy. (MŠMT, 1996)

Vedle tohoto vzdělávacího programu existovaly ještě programy **Národní škola**, kde bylo učivo vymezeno jednotlivými ročníky, a **Obecná škola**, kde pracovní činnosti nebyly zařazeny jako samostatný předmět, ale byly integrovány do ostatních předmětů. (Honzíková, 2015)

Cílem pracovní výchovy na **Národní škole** bylo zvládnout základní pracovní dovednosti s nástroji a nářadím, rozvíjet je činností s materiálem, jako je papír, dřevo, kov, textil, modelovací hmota, plasty, přírodniny, drát a konstrukční stavebnice. V 5. ročníku bylo možné i seznámení s počítačem, se základy jeho obsluhy. Žáci se měli seznámit s vlastnostmi používaných materiálů a s možnostmi jejich užití. Důležitým úkolem tohoto předmětu na prvním stupni bylo rozvíjet jemnou motoriku a kreativitu dítěte a vzbuzovat zájem o pracovní činnost či činnost zájmovou. Podmínkou nebyla výuka v samostatné hodině. Nedílnou součástí byly přiměřené pěstitelské činnosti v průběhu celého roku ve všech ročnících. Žák měl získat základní přehled a pracovní návyky potřebné k běžnému životu. Důraz byl kladen na přípravu žáků k volbě budoucího povolání. (MŠMT, 1997)

Prvním úkolem programu **Obecná škola** bylo převést žáky od těkavé hravosti k práci, pomoci jim najít jejich místo a roli ve společnosti a později plně rozvinout jejich vlohy v konstruktivní společenské spolupráci. Druhým úkolem bylo pomoci dětem vybudovat jakýsi primární ucelený obraz světa a vyznačit základní vztahy v něm. Cílem programu bylo hledání přístupů ke každému dítěti, které skýtaly bohaté možnosti pro rozvoj jeho osobnosti. Pracovní činnosti se na těchto školách samostatně nevyučovaly. Byly zahrnuty do ostatních předmětů. Žáci si sami vyráběli učební materiály a věnovali se praktickým činnostem, které byly potřebné pro běžný život. (MŠMT, 1996)

V roce 2004 vyšla tzv. kurikulární reforma, která reagovala na nejrůznější inovace a alternativy, s nimiž školy přicházely ve snaze učinit výuku zajímavější, atraktivnější

a bližší dětské přirozenosti. Proto bylo zákonem stanoveno, že si každá škola může vytvořit svůj vlastní vzdělávací program, který bude odpovídat jejich možnostem a zaměření, ale musí přitom vycházet z centrálně vypracovaného rámcového vzdělávacího programu (RVP), který stanoví rámcový obsah a jednotlivé cíle.

2.2 UKOTVENÍ PRACOVNÍCH ČINNOSTÍ V RVP

2.2.1 RVP

V roce 2001 byla v České republice přijata nová koncepce vzdělávání. Tyto kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních: státní a školní. Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představuje národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha), na který navazuje Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP). Tento program vymezuje závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy - předškolní, základní a střední vzdělávání. Konkretizuje základní požadavky státu na cíle, obsah a výstupy jednotlivých stupňů vzdělávání. Program současného vzdělávání vychází z vývoje porozumění dítěti a z jeho potřeb. Uvádí čtyři pilíře vzdělávání, na kterých by měla naše moderní škola pevně stát: učit se být, poznávat, společně žít a jednat.

Program vychází z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. Zaměřuje se na koncepci společného vzdělávání a celoživotního učení.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) specifikuje úroveň klíčových kompetencí, kterých by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání. Vymezuje vzdělávací obsah, očekávané výstupy a učivo. Zařazuje jako závaznou součást základního vzdělávání průřezová témata s výrazně formativními funkcemi.

Výuka podle RVP na 1. stupni ZŠ se dělí na 1. vzdělávací období (1.- 3. ročník) a 2. vzdělávací období (4.- 5. ročník).

Cíle základního vzdělávání jsou založeny na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka, včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, žáků nadaných a mimořádně nadaných. Obsahuje využití

podpůrných opatření ve shodě s individuálními potřebami žáků a zařazení dalších podpůrných opatření pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Vzdělávání podle RVP ZV je nastaveno tak, aby odpovídající metody motivovaly žáky k dalšímu učení, vedly je k učební aktivitě a nalézání vhodných cest řešení problémů.

Rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých.

Dále rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě. Je budováno na širokém rozvoji zájmů žáků. Základní vzdělávání vyžaduje podnětné a tvůrčí školní prostředí. V průběhu základního vzdělávání žáci postupně získávají takové kvality osobnosti, které jim umožní pokračovat ve studiu, zdokonalovat se ve zvolené profesi a během celého života se dále vzdělávat a podle svých možností se aktivně podílet na životě společnosti.

Jedna oblast v RVP je Člověk a svět práce zaměřena na získávání základních dovedností v různých oborech lidské činnosti a přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků. Vychází z konkrétních životních situací a cíleně se zaměřuje na praktické pracovní dovednosti a návyky pro uplatnění člověka v dalším životě a ve společnosti.

Obsah na 1. stupni je rozdělen na čtyři tematické okruhy: práce s drobným materiálem, konstrukční činnosti, pěstitelské práce a příprava pokrmů, které jsou pro školu povinné. Dělí se na 1. vzdělávací období (1.- 3. ročník) a 2. vzdělávací období (4.- 5. ročník).

Na 2. stupni je rozdělen na osm tematických okruhů: práce s technickými materiály, design a konstruování, pěstitelské práce a chovatelství, provoz a údržba domácnosti, příprava pokrmů, práce s laboratorní technikou, využití digitálních technologií a svět práce. Tematický okruh svět práce je povinný a k tomu se přidává minimálně jeden další okruh podle možností školy. Všechny okruhy jsou určeny chlapcům i dívkám bez rozdílu. Žáci se učí pracovat s různými materiály a osvojují si základní pracovní dovednosti a návyky. Učí se plánovat, organizovat a hodnotit pracovní činnost samostatně i v týmu. Ve všech tematických okruzích jsou žáci soustavně vedeni k dodržování zásad bezpečnosti a hygieny při práci. V závislosti na věku žáků se postupně buduje systém, který žákům poskytuje důležité informace ze sféry výkonu práce a pomáhá jim při odpovědném rozhodování o dalším profesním zaměření.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti:

- Pozitivnímu vztahu k práci a k odpovědnosti za kvalitu svých i společných výsledků práce.
- Osvojení základních pracovních dovedností a návyků z různých pracovních oblastí, k organizaci a plánování práce a k používání vhodných nástrojů, náradí a pomůcek při práci i v běžném životě.
- Vytrvalosti a soustavnosti při plnění zadaných úkolů, k uplatňování tvořivosti a vlastních nápadů při pracovní činnosti a k vynakládání úsilí na dosažení kvalitního výsledku.
- Poznání, že technika jako významná součást lidské kultury je vždy úzce spojena s pracovní činností člověka.
- Autentickému a objektivnímu poznávání okolního světa, k potřebné sebedůvěře, k novému postoji a hodnotám ve vztahu k práci člověka, technice a životnímu prostředí.
- Chápání práce a pracovní činnosti jako příležitosti k seberealizaci, sebeaktualizaci a k rozvíjení podnikatelského myšlení.
- Orientaci v různých oborech lidské činnosti, formách fyzické a duševní práce a osvojení potřebných poznatků a dovedností významných pro možnost uplatnění, pro volbu vlastního profesního zaměření a pro další životní a profesní orientaci. (MŠMT, 2016)

2.2.2 ŠVP

Na základě RVP ZV si školy vytvářejí školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle kterého se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. V tomto programu se uvádí konkrétní cíle a obsah vzdělávání jednotlivých škol. Každá škola si vypracovává učební plán pro jednotlivé předměty na základě svých možností, schopností a vizí.

Zásady pro zpracování Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání:

- Je zpracován v souladu s RVP ZV pro celé období základního vzdělávání.
- Zajišťuje rovnoprávný přístup k základnímu vzdělávání pro všechny žáky s povinností školní docházky.

- Vytváří předpoklady pro realizaci vzdělávacího obsahu s ohledem na věkové zvláštnosti žáků, a tím pro postupné utváření a rozvíjení klíčových kompetencí.
- Vede k naplňování cílů základního vzdělávání.
- Umožňuje učitelům rozvíjet tvořivý styl práce a neomezovat je při uplatnění případných časových i metodických odlišností, které vycházejí ze zkušeností učitelů s efektivními způsoby výuky a z konkrétních potřeb žáků. (MŠMT, 2016)

Jednou ze vzdělávacích oblastí v RVP ZV je Člověk a svět práce. Oblast se zaměřuje na praktické pracovní dovednosti a návyky. Zakládá se na tvůrčí myšlenkové práci žáků, na aplikaci naučeného v běžných životních situacích. Výuka vede žáky k získání základních uživatelských dovedností v různých oborech lidské činnosti a přispívá k vytváření životní a profesní orientaci žáků. Pro 1. stupeň se Pracovní činnosti dělí na čtyři tematické okruhy:

- Práce s drobným materiálem.
- Konstrukční činnosti.
- Pěstitelské práce.
- Příprava pokrmů.

Tyto dokumenty má škola volně přístupné k nahlédnutí v papírové podobě a některé školy je mají na svých webových stránkách. (MŠMT, 2016)

2.2.3 ZŠ ROKYCANOVA

Od září 2011 do června 2018 jsem působila na ZŠ Rokycanova s rozšířenou výukou cizího jazyka. Škola má kapacitu pro 500 žáků od 1. do 9. ročníku. Tato škola svojí stavbou má velmi omezené vnitřní prostorové podmínky a nemá školní pozemek. Pracovní činnosti na 1. stupni se vyučují výhradně ve třídách.

Žáci této školy se na 1. stupni v hodinách Práce s drobným materiálem seznamují s funkcí a využitím pracovních pomůcek a nástrojů. Provádějí jednoduché pracovní operace a postupy. Zjišťují vlastnosti materiálu (přírodniny, modelovací hmota, papír a karton, textil, drát, aj.) a různé způsoby jejich zpracování. Poznávají různé lidové zvyky, tradice a řemesla.

Očekávané výstupy pro práci s drobným materiálem na 1. stupni tato škola uvádí:

1. období (1. – 3. ročník) žák:

- rozliší běžné pracovní pomůcky a nástroje, bezpečně a správně s nimi pracuje,
- rozliší běžné druhy papíru, zpracovává papír různými technikami,
- vytvoří jednoduché prostorové tvary z papíru,
- z drobného materiálu vytvoří spojováním, provlékáním, propichováním, svazováním, slepováním, aranžováním jednoduché předměty a výrobky,
- zpracovává tradiční i netradiční materiály,
- zpracovává modelovací hmotu, keramickou hlinu různými technikami, využívá vhodné pomůcky,
- vytvoří výrobky z modelovací hmoty a dovede o nich hovořit,
- navlékne nit, přišije knoflík, sešije dva kusy látky k sobě, stříhá textil,
- pozná lidové zvyky, tradice a řemesla, vytvoří předměty na základě těchto tradic,
- při práci udržuje na pracovní ploše pořádek,
- užívá jednoduchý slovní návod a předlohy k vytváření výrobků.

2. období (4. - 5. ročník) žák:

- rozliší běžně užívané druhy papíru, zpracuje papír různými pracovními postupy, rozměruje, stříhá, polepuje, děruje, vytváří leporela, přehledy aj.,
- využívá vhodné nástroje,
- zhotoví složitější skládky a modely,
- pracuje s modelovací hmotou (figura, reliéf, geometrická tělesa), vhodně volí pomůcky (špachtle, modelovací očko, profilové šablony, rydla),
- využívá k vytváření výrobků různé přírodní a technické materiály,
- vytváří jednoduchá aranžmá,
- užívá různé druhy stehů - přední, zadní, ozdobný,
- seznámí se s látáním, tkaním, háčkováním, vyšíváním,
- užívá prvky lidového umění při zdobení,
- seznamuje se s prvky lidových tradic,
- vhodně volí pracovní pomůcky, nástroje a náčiní a vytváří si správné pracovní návyky při práci s nimi,
- udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce,
- poskytne první pomoc při úrazu,

2.2.4 ZŠ PIONÝRŮ

Od srpna 2018 učím na škole s rozšířenou výukou sportovních her. Tato škola má kapacitu 700 žáků. Škola byla postavena v 60. letech. Skládá se ze tří budov. V jedné budově je 1. stupeň, ve druhé 2. stupeň a ve třetí jsou odborné učebny (dílny, kuchyňka, výtvarna, hudebna a informatika). Dále je zde žákům k dispozici školní pozemek a skleník. Pracovní činnosti se vyučují v 1. – 5. ročníku s časovou dotací 1 hodina týdně. Výuka probíhá dle potřeby i na školním pozemku a v odborných učebnách.

Materiál, který žáci na této škole používají při práci s drobným materiálem v 1. ročníku je modelovací hmota, plastelína, papír, karton, vícevrstvá lepenka, textil, přírodní a technické materiály. Ve 2. – 5. ročníku se k těmto materiálům přidávají nitě, bavlnky a knoflíky.

Výstup předmětu pro 1. ročník

- dodržuje základní hygienická a bezpečnostní pravidla,
- udržuje pořádek na svém pracovním místě,
- provádí základní činnosti (stříhání, skládání, slepování, ohýbání, stlačování, navlékání, vtlačování tvořítek, nastříhávání),
- používá pracovní nástroje (nůžky, lepidlo),
- jednoduchými postupy vytváří předměty z různých materiálů,
- pracuje podle slovního návodu a předlohy,
- pojmenuje některé lidové zvyky vánočních a velikonočních svátků,
- využívá při tvořivých činnostech s různými materiály prvky lidových tradic, zvyků a řemesel.

Výstup předmětu pro 2. ročník

- upevňuje správné návyky organizace pracovního místa,
- dodržuje základy hygieny a bezpečnosti práce,
- aplikuje základní činnosti práce s různými materiály (skládá, vytrhává a trhá, vystříhuje, nalepuje a slepuje),
- modeluje hnětením, válením, stlačováním, ubíráním, přidáváním, ohýbáním),
- tupá jehla,
- navléká a odměřuje nit, šije předním stehem,
- rozlišuje rub a líc látky,
- dodržuje hlavní zásady hygieny a bezpečnosti práce.

Výstup předmětu pro 3. ročník

- vytváří pomocí již osvojených činností jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů a volí vhodné pomůcky,
- automaticky dodržuje základní bezpečnostní a hygienická pravidla při práci s drobným materiálem,
- ohodnotí kriticky svou práci i práci spolužáka,
- rozlišuje textilie a textilní materiály,
- sešíje látku,
- přišije dvoudírkový i čtyřdírkový knoflík.

Výstup předmětu pro 4. ročník

- vytváří složitějšími pracovními postupy a návody,
- operacemi různé výrobky z daného materiálu na základě své představivosti,
- seznamuje se s prvky lidových tradic,
- volí vhodné pomůcky, nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu,
- dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti,
- práce, udržuje pořádek na pracovním místě,
- rozpozná zásady první pomoci.

Výstup předmětu pro 5. ročník

- využívá při tvořivých činnostech s různými materiály prvky lidových tradic,
- sestavuje samostatně podle předlohy,
- dodržuje zásady bezpečnosti práce,
- poskytne první pomoc při úrazu.

2.2.5 WALDORFSKÁ ŠKOLA

Před několika lety jsem se zapojila do činností pořádaných pro rodiče a přátele na waldorfské škole. Měla jsem skvělou příležitost jako pedagog poznat a zažít jiný vzdělávací systém. Na této škole se žáci věnovali pracovním činnostem různého druhu i mimo pracovní vyučování. Zaujalo mě, jak byli pro tyto činnosti plně zaujati

a vynalézaví. Ve svém volném čase byli schopni čerpat z toho, co se naučili ve vyučování a dílčí schopnosti různě kombinovat a nacházet nová řešení.

Oblast Člověk a svět práce na waldorfských školách postihuje široké spektrum pracovních činností a technologií, vede žáky k získání dovedností v různých oborech lidské činnosti a přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků. Pracovní výchova je úzce propojena s uměleckou výchovou. Vytváření smysluplných a estetických výrobků a prací posiluje vůli a cit, rozvíjí jejich představivost, smysl pro celek i detail, má rozhodující vliv na pracovní inteligenci. Žáci se učí pracovat s různými materiály a osvojují si základní pracovní dovednosti a návyky.

Koncepce vzdělávací oblasti Člověk a svět práce vychází z konkrétních životních situací, v nichž žáci přicházejí do přímého kontaktu s lidskou činností a technikou v jejich rozmanitých podobách a širších souvislostech. Praktická činnost je ve zvýšené míře zastoupena i ve výuce jiných předmětů. Učí se porozumět procesům probíhajícím ve světě, v přírodě a společnosti.

Obsah je na prvním stupni rozdělen na čtyři tematické okruhy; Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce a Příprava pokrmů. Ty jsou realizovány v předmětech Rukodělné činnosti a Člověk a jeho svět.

Na druhém stupni jsou tematické okruhy Práce s technickými materiály, Pěstitelské práce, Chovatelství a Svět práce realizovány v předmětu Rukodělné činnosti.

Rukodělné činnosti jsou vyučovány v 1. a 2. ročníku v rozsahu 1 hodiny týdně, ve 3. – 9. ročníku v rozsahu 2 hodin týdně. Od 5. ročníku výše se výuka realizuje v ucelených tematických blocích.

Očekávané školní výstupy předmětu Práce s drobným materiálem podle ŠVP jsou:

1. ročník - jednoduchými postupy tvoří předměty z přírodních materiálů. Tvoří výrobky z přírodních materiálů a z papíru. Učí se plést hladce.
2. ročník - pracuje podle jednoduchého nákresu. Procvičují pletení hladce a učí se plést obrace. Začínají šít a sešívat. Pracují s přírodními materiály a papírem.
3. ročník - vytváří jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních přírodních materiálů. Pracují podle slovního návodu a předlohy. Seznamují se s háčkováním a tkaním.

4. ročník - pracuje podle slovního návodu, předlohy a jednoduchého náčrtu. V tomto ročníku se učí vyšítat křížkovým stehem. Vytváří si vlastní kresbu návrhu.

5. ročník - vytváří přiměřenými pracovními operacemi a postupy na základě své představivosti různé výrobky z daného materiálu. Volí vhodné pracovní pomůcky, nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu. Pletou na pěti jehlicích.

3 ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE

V této části diplomové práce jsou uvedeny důležité aspekty pracovního vyučování a pozornost je soustředěna na využití textilních materiálů na 1. stupni ZŠ. Cílem pracovního vyučování je poskytnout žákům základy nejdůležitějších výrobních a technických vědomostí, dovedností a návyků pro praktický život. Spolu s příbuznými předměty rozvíjí polytechnické vzdělání a vychovává k uvědomělé, tvořivé a samostatné práci. Přispívá k harmonickému rozvoji schopností a zájmů žáků.

3.1 PRACOVNÍ VYUČOVÁNÍ NA 1. STUPNI

Při pracovním vyučování na základní škole se žáci seznamují s funkcí a využitím pracovních pomůcek a nástrojů. Seznamují se s jednoduchými pracovními operacemi a postupy. Učí se pracovat s různými materiály a poznávat jejich vlastnosti. Pracovní vyučování působí též na rozvoj kladných charakterových vlastností žáků. Učí se vytrvalosti, ukázněnosti a odpovědnosti. Připravují se k uvědomělé volbě povolání a rozvíjí se jejich zájem o tvořivou činnost.

Při pracovním vyučování nesmíme zapomínat ani na didaktické zásady. Už J. A. Komenský zdůrazňoval tři didaktické zásady: názornost, soustavnost a přiměřenost věkovým zvláštnostem dítěte. Současná pedagogika obsahuje kromě těchto tří zásad ještě zásady komplexního rozvoje žáků, uvědomělosti a aktivity, zásada vědeckosti, individuálního přístupu, spojení teorie s praxí, trvalost a zásada zpětné vazby. Tato obecná doporučení napomáhají k dosažení maximální efektivity a účinnosti ve výuce pracovních činností.

Další nepostradatelnou složkou pracovního vyučování jsou zvolené metody výuky. Pracovní vyučování má své specifické zvláštnosti, které je třeba respektovat. V tomto předmětu je důležité při stanovování obsahu a cílů přihlížet k věkovým a individuálním rozdílům a vývojovým etapám při osvojování pracovních dovedností. Podstatné požadavky na metody pracovního vyučování klade zásada spojení teorie s praxí.

Pracovní vyučování se také neobejde bez bezpečnosti a hygieny práce. Z hlediska bezpečnosti je třeba, aby žáci používali pouze vhodné nástroje a pomůcky, a to pod dohledem učitele. Jsou to zejména nůžky, jehly a jiné ostré nástroje, které vyžadují zvýšenou opatrnost nejen při práci s nimi, ale i při jejich přenášení. Podobně je třeba žáky také poučit o správném zacházení se zpracovávaným materiálem.

V neposlední řadě jsou velmi důležitou součástí metodických pokynů k jednotlivým druhům prací pokusy a pozorování, při nichž žáci poznávají vlastnosti různých druhů materiálů. Dále pak vlastnosti a účel nástrojů a pomůcek. Zároveň nacházejí vztahy mezi materiálem a použitým nástrojem. Pokusy a pozorování napomáhají k rozvoji uvědomělého přístupu k práci a k samostatnému řešení pracovních problémů, se kterými se žáci v pracovním vyučování postupně setkávají. (Milec, 1986)

3.2 PRÁCE S TEXTILNÍM MATERIÁLEM PRO JEDNOTLIVÁ OBDOBÍ NA 1. STUPNI

Vzdělávací program na 1. stupni se dělí na dvě období. V prvním období RVP udává, že žák vytváří jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů a pracuje podle slovního návodu a předlohy. A ve druhém období uvádí, že žák vytváří přiměřenými pracovními operacemi a postupy na základě své představivosti různé výrobky z daného materiálu. Využívá při tvořivých činnostech s různým materiálem prvky lidových tradic. Volí vhodné pracovní pomůcky, nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu. Udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce. Poskytne první pomoc při úrazu. (RVP, 2015)

3.2.1 PRVNÍ OBDOBÍ

V 1. období (1. – 3. ročník) je velmi důležité, aby se žáci naučili udržovat si své pracovní místo v pořádku a co nejlépe organizovat a plánovat práci. Učí se bezpečně zacházet s používanými nástroji, nářadím a pomůckami i se zpracovávaným materiálem.

Volí vhodný materiál a nástroje ke zhotovení daného výrobku a zpracovává materiál tak, aby byl co nejlépe využit. Dále se žáci učí základům jednoduchého pracovního postupu. Porovnávají vlastnosti zpracovávaného materiálu.

Při práci s drobným materiálem žáci pracují s různým přírodním i technickým materiálem, s papírem a kartonem. Učí se navlékat nit do jehly již v 1. ročníku při výrobě náhrdelníků a náramků z přírodnin.

Od 2. ročníku se zařazuje práce s textilem, ve kterém se žáci seznamují se základními poznatky o textilním materiálu, a při praktických činnostech se učí zacházet s jehlou a nití a šít přední, obnitkovací a spojovací okrajový steh a přišívat dvoudírkový kno flík.

Učí se vhodně ukládat šicí potřeby při jejich manipulaci.

V tomto období pracují žáci převážně s bavlněnými, lněnými, popřípadě vlněnými tkaninami, které jsou nejvhodnější pro práci v tomto období.

Již v 1. ročníku se žáci setkávají při pracích s drobným materiálem s některými druhy textilií a poznávají jejich vlastnosti. Získávají zkušenosti při srovnávání vlastností textilií a papíru. Porovnávají převážně pružnost a pevnost suchých i mokrých materiálů.

Při rozlišování rubu a líce textilního materiálu je vhodné, aby měli k dispozici na ukázkou několik vzorků potištěných tkanin, na kterých se líc a rub snadno rozezná.

U nití a vyšívacích bavlnek žáci zjišťují zejména pevnost a porovnávají tloušťku a třepivost. To je důležité při volbě vhodné jehly pro určitý návlak. Od 2. ročníku se žáci učí přišívat dvoudírkové knoflíky. Seznamují se s knoflíky různých druhů a velikostí.

Na konci tohoto období žáci umí odměřit nit, navlékat ji do jehly a udělat uzlík. Pracovat s jednoduchým stříhem a šít předním stehem. Po zvládnutí těchto základních činností se žáci učí šít bez uzlíku pomocí zapošívání na začátku a při práci s jednoduchým stříhem se učí klást stříh na textilií s maximálním využitím.

3.2.2 DRUHÉ OBDOBÍ

Ve 2. období se pracovní vyučování dále rozvíjí, zdokonaluje a prohlubuje v souladu s věkem. Dovednosti a návyky žáků osvojené v předchozím období se dále upevňují a zpřesňují. Tyto získané vědomosti a dovednosti napomáhají žákům, aby se naučili uvědoměle zhotovovat předměty, které mají užitkovou hodnotu.

V tomto období se systematicky rozvíjejí počáteční dovednosti a návyky žáků používat a zacházet s příslušnými pracovními nástroji, náradím a pomůckami. Při praktických činnostech zpracovávají žáci materiál, jako je papír, kartón, textilie, dřevo atd. na výrobky. Hlavním úkolem pracovního vyučování ve 2. období je učit žáky tvořivě pracovat a uplatňovat vědomosti z jiných předmětů. Přitom postupovat racionálně, plánovitě a kolektivně.

Již v těchto ročnících se žáci učí chápat význam rozumového poznávání pro praxi, a tak i pro svou činnost, což zpětně působí na rozvoj samotného poznávání a chápání neoddelitelnosti teorie od praxe.

Získávání nových vědomostí a dovedností souvisí s použitím a rozlišením dalších druhů materiálu při praktických činnostech a se zvyšováním náročnosti pracovních postupů při zhotovení výrobků. Při zhotovování výrobků používají žáci i nástroje, náradí a pomůcky, s kterými v předešlých ročnících nepracovali. Naučí se s nimi zacházet a správně je používat, čímž se u nich vytvářejí nové dovednosti a návyky.

Náročnější pracovní činnost vyžaduje od žáků dokonalejší organizaci a plánování pracovních postupů a postupně se učí pracovat podle návodu. Soustavně se rozvíjí schopnost žáků řešit problémové situace při zpracování materiálů na výrobky. Úměrně stoupají i požadavky na bezpečnost a hygienu práce a v souvislosti s tím i na udržování pořádku a čistoty na pracovní ploše. Jen tak se žák chrání před poraněním a poškozením zdraví při práci. Je nezbytné žáky s těmito požadavky nejen seznamovat, ale zároveň uvádět význam a nutnost jejich dodržování.

Na začátku hodiny jsou žáci seznámeni s projektem. Je důležité, aby návod, jak mají při plnění úkolů postupovat, byl jasný a dopředu prověřený. Instrukce navazují na vědomosti, dovednosti a návyky, které si žáci již osvojili, prohloubili a zdokonalili. Dbáme na dodržování pracovních postupů a používání správných odborných názvů. Určitý výrobek lze zhotovovat různými způsoby, proto je třeba se na hodinách pracovního vyučování učit hledat takový, který je rychlejší a lepší. Vhodným rozvržením učiva pro celý školní rok tomuto procesu napomáháme. Žák pak na základě svých vědomostí a zkušeností je schopen sám rozhodovat a nacházet nejvhodnější řešení.

Žáci ve 2. období pracují převážně s bavlněnými tkaninami a přírodním textilním materiálem. S různými druhy textilního materiálu a jejich vlastnosti se seznamují při pokusech a pozorování. Dalším materiálem, který se používá při pracích s textiliemi, jsou nitě, vyšívací bavlnka, vlněné příze, šňůrky, čtyřdírkové knoflíky.

Je žádoucí, aby žáci na 1. stupni získali základní informace o běžných textilních surovinách a o způsobu jejich zpracování na textilní výrobky. Seznámit je s tím, jaké jsou základní textilní obory, které se dělí podle druhu zpracovávané suroviny na bavlnářský, lnářský, jutařský, vlnářský a hedvábnický průmysl. Tyto suroviny se zpracovávají v přádelnách, tkalcovnách, pletárnách a úpravnách na textilní výrobky. Tyto textilní výrobky jsou určeny pro další zpracování v oděvním, bytovém nebo technickém průmyslu. Textilní vlákna určená pro zpracování na přízi, mají důležité vlastnosti, které ovlivňují další zpracování na tkaniny, pleteniny nebo netkané textilie. Mezi tyto vlastnosti patří převážně jemnost, délka, pevnost, tažnost, pružnost, tvárnost, nasákavost, stejnoměrnost a čistota vláken. Pro zlepšení žádoucích vlastností se některá přírodní vlákna kombinují s vlákny chemickými. Pro lepší názornost a porozumění je vhodné navštívit muzeum nebo řemeslnou dílnu, kde mohou žáci vidět a někdy si i vyzkoušet tradiční zpracování textilních materiálů.

Některé odborné názvy při práci s textilem:

Vazba – způsob provázání jednotlivých nití při výrobě tkaniny.

Tkanina – vzniká provazováním osnovy a útku.

Pletenina – vzniká postupným tvořením oček.

Příze – textilní výrobek získaný z rovnoměrně uspořádaných vláken.

3.3 VYUŽITÍ TEXTILNÍCH MATERIÁLŮ NA 1. STUPEŇ

Zleva:

Obr. 7 Ukládání textilních materiálů a pomůcek ve třídě (zdroj vlastní)

Obr. 8 Vyšívání ve 4. ročníku (zdroj vlastní)

Tato část diplomové práce je zaměřená na konkrétní využití textilních materiálů na 1. stupni. Kapitoly jsou rozděleny podle druhu zaměření. Tento způsob dělení jsem zvolila z toho důvodu, protože k uvedeným schopnostem a dovednostem se neustále na 1. stupni vracíme, zdokonalujeme, kombinujeme a postupně zvyšujeme jejich náročnost. V učivu se posouváme teprve tehdy, když víme, že žáci zvládají dané činnosti. Pro každý druh zaměření je velké množství nápadů a možností. Záleží na učiteli, kterou dílčí dovednost bude v hodině procvičovat.

3.3.1 STŘIHÁNÍ A LEPENÍ

Jednou z prvotních dovedností při práci s textilním materiálem je stříhání a lepení textilií. Při této činnosti se zároveň žáci seznamují s vlastnostmi textilního materiálu a porovnávají je s papírem. Žáci mohou vytvářet plošné nebo prostorové výrobky. Vhodných materiálů je opravdu velké množství. Pro tyto činnosti je nejčastěji používaná plošná textilia, ale lze sáhnout i po přízi, provázku, rounu, plyšovém drátku, bambulkách aj. viz obrázky s výrobky žáků 1. stupně.

Zleva:

Obr. 9,10,11,12 Lepení plošné textilie ve 3. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 13 Lepení ovčího rouna v 1. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 14 Lepení s plstí ve 2. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 15 Plyšový drátek a bambulky ve 3. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 16,17,18 Lepení s provázkem ve 4. ročníku (zdroj vlastní)

3.3.2 PROVÁZEK A PŘÍZE

Velmi oblíbené u žáků jsou práce vyráběné z provázků nebo příze. Začínáme od těch nejjednodušších činností, jako je odměření, odstřížení a namotávání. Dále se žáci seznamují s uzlíky, proplétáním a pletením bez jehlic.

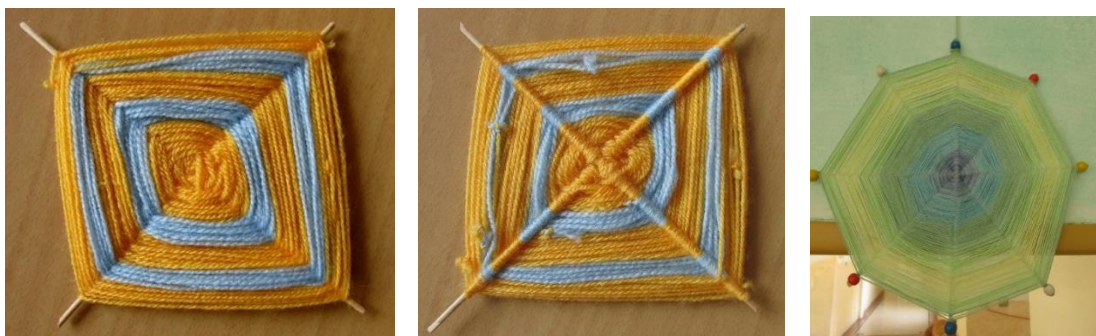

Zleva:

Obr. 19 Motání příze na šišku v 1. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 20,21 Motání příze na karton ve 3. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 22 Motání příze na karton ve 4. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 23,24 Motání příze na špejle ve 3. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 25 Motání příze na špejle v 5. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 26,27 Motání příze na plyšový drátek v 5. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 28,29 Uzlíčky na ruličce ve 3. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 30 Pomůcka na výrobu provázků (zdroj vlastní)

Obr. 31 Vyrobené provázky (zdroj vlastní)

Obr. 32 Pletení na prstech (zdroj vlastní)

Obr. 33,34,35 Postup výroby motýla (zdroj vlastní)

Do této části patří i bambule. Výroba bambulí je snadná a dá se použít pro nejrůznější malé i velké projekty. Tvoření s bambulemi je skvělá zábava i pro nižší ročníky.

Pro výrobu potřebujeme šablonu na bambule, kterých je v současné době na trhu velké množství nebo si ji můžeme vyrobit z kartonu. Velikost šablony volíme podle velikosti bambule. Dále je zapotřebí středně silná příze a nůžky. Z příze uděláme bambule tak, že přízi obtáčíme v silné vrstvě kolem šablony, až zakryje celý obvod. Přízi po celém obvodu rozstříhneme, uprostřed pevně svážeme a teprve potom sundáme z šablony. Na závěr můžeme bambuli hladce zastříhnout. Takto vyrobenou bambuli můžeme dál dotvářet.

Obr. 36 Pomůcky na výrobu bambulí (zdroj vlastní)

Obr. 37 Víly z bambulí (zdroj vlastní)

V této části zmíním ještě jeden možný projekt s délkovou textilií. A to vyrábění postaviček, které je vhodnější pro 2. období. Pro tuto činnost je zapotřebí určitá zručnost a někdy i vzájemná pomoc mezi spolužáky. Předtím než jsou žáci schopni pracovat samostatně, je vhodné začít v jednotlivých krocích postupně a společně.

Zleva:

Obr. 38,39,40 Výroba anděla z příze (zdroj vlastní)

Obr. 41,42 Výroba panenek z příze (zdroj vlastní)

3.3.3 TKANÍ

U techniky tkaní se žáci na 1. stupni seznamují s jednoduchou vazbou plátňovou.

Vazba plátňová má jeden vazný bod osnovní a jeden útkový, v další řadě je tomu naopak. Vzoruje tedy osnova i útek. Zde je ve výuce možné demonstrovat techniku s papírovými proužky. Nejde o složitou techniku, avšak i v plátňové vazbě lze využít různé síly nití, struktur a efektů pro skvělé nápady. Když je osnova navedena řidčeji a útek je výrazně větší a hustší, pak vzoruje pouze útek a osnova zpravidla není v hotové tkanině vidět.

Na 1. stupni dáváme přednost přírodním materiálům, jako je vlna, bavlna nebo len. Tkaninu lze oživit různobarevnou přízí, nespředeným rounem nebo nastříhanou látkou. Je možné použít i netradiční přírodní materiály, jako je orobinec, suché trávy a další.

Základní postup se skládá z celkové přípravy materiálu a pomůcek a především z návodu osnovy. Důležitým pravidlem u osnovy je, že musí být z pevné nitě a musí být pevně navedena v rámu. Vzdálenost osnovní nitě záleží na jemnosti budoucí tkaniny. (Prošková, 2010)

Zleva:

Obr. 43 Plátňová vazba z papírových proužků ve 3. ročníku (zdroj vlastní)

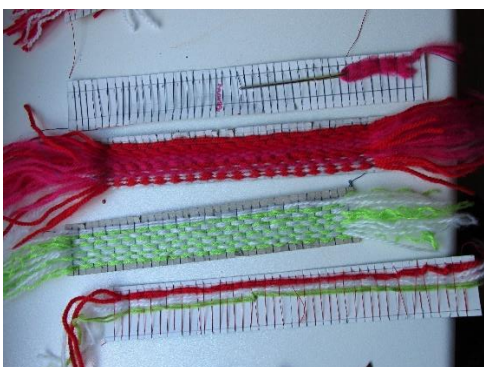
Obr. 44 Tkaní na rámu (zdroj vlastní)

Obr. 45 Hotové tkaniny z příze ve 4. ročníku (zdroj vlastní)

Tkát je možné i na kartonu. Volíme takový, který je především pevný. Na kartón si pomocí tužky a pravítka naměříme vzdálenost, kudy povedeme osnovu přes nastřížené zářezy.

Hustotu osnovy volíme podle materiálu a výtvarného záměru. Tkáme pomocí jehly.

Na závěr volné konce osnovy pevně svážeme.

Z leva:

Obr. 46 Tkaní na kartonu ve 3. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 47 Tkaní na kartonu ve 4. ročníku (zdroj vlastní)

Na waldorfských školách se žáci seznamují s technikou tkaní i bez tkalcovského rámu. Místo rámu jim poslouží vhodná větev, na kterou si navedou osnovu. A další postup je stejný.

Z leva:

Obr. 48,49 Tkaní ve 3. ročníku na waldorfské škole (zdroj vlastní)

Pro tkaní na rámu používáme tkací jehlu, na kterou navineme nit a můžeme tkát. Při tkaní je důležité udržet rovné boční strany. Útek se proto musí klást volně, tak aby nestahoval osnovu. Po provlečení řady si útek přirážíme tkacím hřebenem nebo postačí vidlička.

Z leva:

Obr. 50 Sada pro tkaní na rámu (zdroj vlastní)

Obr. 51,52,53 Tkaní na rámu (zdroj vlastní)

3.3.4 VYŠÍVÁNÍ

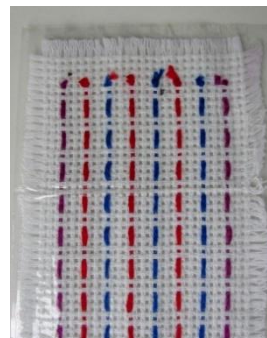
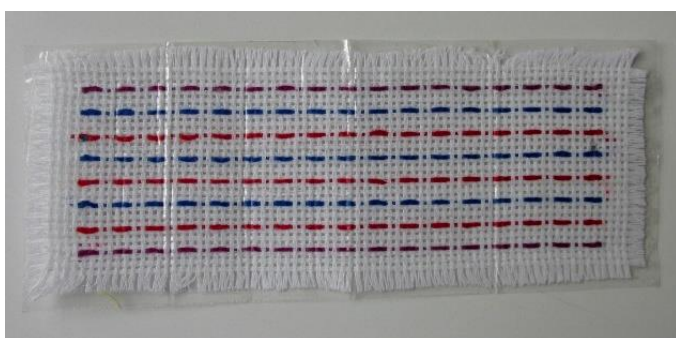
Na 1. stupni žáky seznamujeme se základy vyšívání. Je velmi důležité tyto dovednosti rozvíjet postupně a trpělivě. Než se pustíme do další části vyšívání, je třeba předchozí krok, na který navazujeme, dobře zvládat. První dovednosti, které procvičujeme, jsou odměření a oddělení návleku, návlek nitě do jehly a udělat uzlík.

Navlékání příze do jehly může být trochu obtížné. Pomáhá lehce navlhčit konec příze. Pak nasuneme ouško jehly na přízi. Dělá-li navlečení velké potíže, použijeme navlékač jehly.

Po navlečení uděláme na konci delšího konce nitě uzlík tak, že nejprve obtočíme konec nitě kolem prstu a pak jej srolováním z prstu stáhneme do uzlu a utáhneme.

Při zakončování se vrátíme s jehlou na spodní stranu textilie. Steh upevníme zapožitím tak, že jehlu provlékneme pod předchozím stehem a vytvoříme smyčku. Smyčkou jehlu provlékneme a nit utáhneme. (Leech, 2013)

Na vyšívání potřebujeme vhodnou jehlu a nůžky. Jehlu vybíráme na základě schopností a dovedností žáků a podle toho, co budeme vyšívat. Jehly na vyšívání máme s tupým nebo ostrým hrotem. Oproti obyčejným jehlám na šití mají vyšívací jehly zpravidla větší ouško. Tupé vyšívací jehly se používají pro tkaniny s pravidelnou vazbou, zatímco ostré jehly si v tkanině propíchnou otvor pro přízi samy. Základní tkaninou pro vyšívání na 1. stupni je bavlněná nebo lněná látka s řídkou osnovou, která se vyrábí s různou hustotou vazby, od jemné až po hrubou. Velmi dobře se stříhá na čtverce nebo obdélníky.

Z leva:

Obr. 54,55 Přední steh ve 2. ročníku (zdroj vlastní)

Vyšívat můžeme i na tvrdý papír. Tak vznikají zajímavé nitěné grafiky. Tento způsob vyšívání je vhodný na výrobu papírových přání, vánočních ozdob aj.

Nejprve si připravíme předlohu k vyšívání. Tvrdý papír položíme na dostatečně měkkou podložku. Můžeme použít speciální zakoupenou podložku nebo postačí přeložená utěrka

na nádobí. Předlohu umístíme na místo a pomocí šídla nebo velkého špendlíku propíchneme dírky v místech, kudy povedeme vyšivací přízi. Vyšíváme bavlnkou nebo tenkou přízí a vhodnou jehlou. Délka nitě nesmí být ani příliš dlouhá ani příliš krátká. Pokud je třeba nit na zadní straně navázat, je lepší udělat tři až čtyři uzly, abychom měli jistotu, že se spojené konce neoddělí. Zadní stranu hotového nitěné grafiky podlepíme papírem. Začátek nitě zajistíme na zadní straně lepenkou. (Eder, 2013)

Zleva:

Obr. 56,57 Vyšívání na tvrdém papíře ve 4. ročníku (zdroj vlastní)

Ozdobné stehy nabízejí skvělý způsob, jak u každého projektu uplatnit svou kreativitu a fantazii. V 1. období se žáci postupně učí pracovat s jednoduchým stříhem, šít přední steh, obnitkovací steh, spojovací okrajový steh a přišívat dvoudírkové knoflíky. Na těchto základech si ve 2. období osvojují nové praktické činnosti, mezi které patří zadní, perličkový, křížkový a smyčkový steh, sešívání jednoduchý šev předním a zadním stehem a přišívat čtyřdírkové knoflíky.

Přední steh je nejzákladnější vyšivací steh, a proto s ním ve výuce začínáme. Nazývá se také steh přímý a používá se k vytvoření řady rovnoměrně rozložených stehů. Přímé stehy mohou být tak dlouhé, jak právě potřebujeme. Někdy se mu říká steh prošivací či stehovací. Používá se zejména ke spojování. Přední steh se šije zprava doleva v pravidelných mezerách vpichováním jehly z líce na rub a zpět. Vyšívá se přes dvě až čtyři nitky, podle hrubosti plátna. Délka stehu by měla být vždy stejná, délka mezer může být jiná než délka stehu

Další základní steh, se kterým se žáci seznamují na 1. stupni, je steh zadní. Zadní steh šijeme zprava doleva. Pomocí tohoto stehu se vyšívá tenká plná linie, která se skvěle hodí při vytváření obrysů. Častěji se však používá k sešívání dvou dílů látky. Do jehly

navlékneme bavlnku a jehlu vedeme z rubu látky nahoru v místě, kde plánujeme začátek. Steh vedeme v opačném směru, než ve kterém bude linie zadních stehů pokračovat, a po dokončení stehu vedeme jehlu opět vzhůru skrz tkaninu ve směru, v němž bude pokračovat linie zadních stehů. Jehlu zapíchneme do místa, kde končil předchozí steh, a vytáhneme ji před nití z předchozího stehu. Pokračujeme, dokud nedosáhneme požadované délky linie zadních stehů. Poslední steh zapošijeme na zadní straně. Dbáme na to, aby stehy byly rovnoměrné a měly stejnou délku.

Obnitkovací steh slouží k zajištění otevřených okrajů textilií. Jehla se zapichuje přes okraj materiálu zespona nahoru, přičemž nit obtáčí obšíváný okraj. Používá se zejména pro začišťování.

Smyčkový nebo také smykovací steh tvoříme obtáčením nitě kolem vypíchnuté jehly. Používá se k obšívání okrajů, k vyšívání dírek a jako ozdobný steh.

Křížkový steh děláme různým způsobem, nejčastěji se používá jako ozdobný steh.

Spojovací okrajový steh se používá ke spojování okrajů dvou materiálů. Pro spojování okrajů lze použít přední nebo zadní steh. Zadní steh je pevnější, ale náročnější. Je tedy důležité brát v potaz úroveň schopností a dovedností žáků. S tímto stehem seznamujeme žáky až na konci 2. období. Vyrábíme různé maňasky, jehelníčky, zvířátka atd.

Zleva:

Obr. 58 Vyšívání ve 4. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 59 Práce s plstí v 5. ročníku (zdroj vlastní)

V této části bych ještě ráda zmínila plst'. Jde o materiál, s nímž se skvěle pracuje, a protože se okraj netřepí je velmi vhodný pro práci na 1. stupni. Tento materiál můžeme stříhat, skládat, sešívát, lepit i vyšívát dle libosti a bez zbytečného začišťování. Plst' nabízí širokou paletu barev a druhů. Nejčastěji se vyrábí ze 100% čisté vlny nebo ze směsi vlny a viskózy. Obvykle se prodává v arších nebo v metrůžce a bývá jednobarevná i s potiskem. Vyrobená

ze 100% vlny je pevnější a trvanlivější, je ale dražší. Plst' vyrobená z vlny a viskózy má podobné vlastnosti a je levnější. (Beyerová, 2019)

Z plsti je možné vystřihovat nejrůznější tvary, které se dají vrstvit na sebe a vzniká tak nekonečný prostor pro fantazii. V 1. období žáci pro vrstvení používají lepidlo. Učí se stříhat textilní materiál a kombinovat různé barvy i tvary. Ve 2. období spojení jednotlivých dílků a detailů vytváříme pomocí jednoduchých stehů. Je tedy důležité, aby žák uměl základní dovednosti šití (odměřit přízi, navléct přízi do jehly, udělat na delším konci uzlík). Na stříhání a vystřihování textilních materiálů používáme ostré nůžky. Plst' sešíváme a jednotlivé detaily přišíváme vyšívací jehlou.

K sešívání jsou nejvhodnější vyšívací bavlnky. Běžná vyšívací bavlnka se prodává v malém přádenku a lze ji rozdělit na šest vláken. Konec vlákna zajistíme malým uzlíkem nebo zapošijeme. Vždy začínáme šít z rubu. Vyšívací příze se skládá ze šesti samostatných pramenů nebo nitků, které jsou stočené dohromady. Můžeme použít všech šest pro vytvoření silné linky, nebo je rozdělit na dva, tři nebo čtyři prameny, abychom vytvořili tenčí čáru pro jemné detaily.

Vyšívací bavlnky snadno dostaneme v prodejnách textilní galanterie. Jsou k dispozici v nekonečné paletě barev. Vyšívací jehla pro tyto účely je středně velká, má ostrou špičku a dlouhý otvor (ouško), díky němuž se dají vlákna mnohem snadněji navlékat než do běžné šicí jehly.

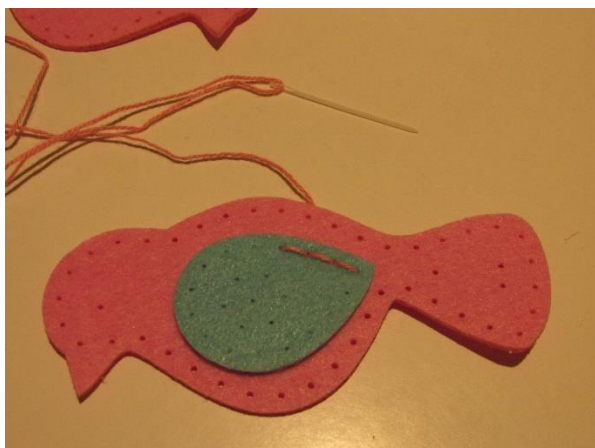

Zleva:

Obr. 60,61 Vyšívání ozdobných stehů (zdroj vlastní)

Obr. 62 Přední steh ve 3. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 63 Výroba obalů na knížky v 5. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 64 Zadní steh (zdroj vlastní)

Obr. 65 Smyčkový steh (zdroj vlastní)

3.3.5 ŠITÍ

Šití na 1. stupni zahrnuje přišívání knoflíků a využití základních stehů k našívání aplikací a spojování dvou materiálů. Nejprve přišíváme dvoudírkové knoflíky různých velikostí a až později přišíváme čtyřdírkové knoflíky, které nacvičíme se žáky různými způsoby. Naučí se jednoduchý hřbetový šev, který vznikne spojením dvou materiálů, složených na sebe podél okraje.

Pro ruční šití je vhodné používat kvalitní polyesterové nitě, nitě ze směsi polyesteru a bavlny nebo čistě bavlněné nitě.

Jehlu na ruční šití, která má ouško malé, používáme na šití s jednoduchou přízí nebo s šicí nití.

Z leva:

Obr. 66, 67 Přišívání knoflíků (zdroj vlastní)

Obr. 68 Sešívání pomocí obnitkovacího stehu ve 3. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 69 Sešívání pomocí předního stehu ve 4. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 70 Sešívání pomocí zadního stehu v 5. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 71,72,73 Našívání pomocí předního stehu ve 2. ročníku (zdroj vlastní)

3.3.6 PLSTĚNÍ

Živočišné vlákno je unikátní tím, že má na svém povrchu nepatrné šupinky, které se při plstění do sebe zaklesnou. Pro plstění (filcování) na 1. stupni používáme vlnu ovčí, která je vypraná a vyčesaná, barvená i nebarvená. Podle druhu použitého vlákna a zpracování dělíme vlnu na česanou a mykanou. Vlna česaná je jemná, hladká, s dlouhým vlasem a česaná do pramene. Vlna mykaná je hrubší s krátkým vlasem a poskládaná ve vrstvách. Rozdíl je patrný pouhým okem i na dotek.

Samotnou techniku plstění pak můžeme rozdělit na mokrou a suchou. Pro mokré plstění používáme častěji vlnu česanou. Technikou suchého plstění lze vytvářet výrobky plošné i prostorové.

Z leva:

Obr. 74 Nebarvená ovčí vlna (zdroj vlastní)

Obr. 75 Barvená ovčí vlna (zdroj vlastní)

Obr. 76 Pomůcky na suché plstění (zdroj vlastní)

Jednoduchý projekt, kde si žáci mohou vyzkoušet vlastnosti vlny je výroba náramků pomocí mokrého plstění. Potřebujeme česanou a barvenou ovčí vlnu, misku s vodou a mýdlo. Zvolíme si barvu vlny a na podložku si z ní připravíme pramen, který je delší než hotový výrobek. Plstěním se celý výrobek bude stále zmenšovat. Mokřýma rukama pak pramen válíme v dlaních. Když jsou vlákna částečně spojená, lehce si namydíme dlaně a celý náramek silným třením zpevňujeme podle potřeby. Hnětením se výrobek bude stále zpevňovat, ale zároveň zmenšovat. (Šilarová, 2013) Nakonec vypláchneme mýdlo a výrobek necháme schnout.

Z leva:

Obr. 77 Mokrý plstění – výroba náramků (zdroj vlastní)

Obr. 78 Suché plstění – výroba postaviček (zdroj vlastní)

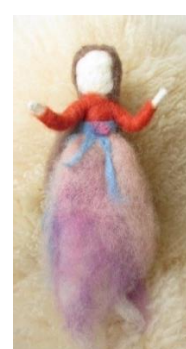
S pomůckami pro suché plstění je to také snadné, stačí mít po ruce jehlu na suché plstění, molitan jako podložku a vhodnou vlnu. Jehla na plstění (filcovací jehla) je dlouhá, špičatá a po stranách má vybroušené ostré výstupky, které ovčí rouno zplstňují, zpevňují, zahušťují a mísí jednotlivá vlákna. Molitanová podložka by měla být dostatečně silná a poddajná, protože jehly jsou dlouhé a křehké.

Plst' (filc) získáme opakovanými vpichy jehlou do vyčištěného a vyčesaného vlněného rouna. Během procesu plstění se jednotlivá vlákna do sebe zaháknou, a tak vznikne pevnější vazba. Pramen ovčího rouna položíme na molitanovou podložku, prsty jej lehce promneme a vpichujeme jehlou. Rouno se začne plstít a získávat tvar přímo pod rukama. Podle nutnosti přidáváme další pramínky a modelujeme, dokud nedocílíme požadovaný tvaru a velikosti. (Dardenne, 2008) Při tvorbě touto technikou je však třeba dávat dobrý pozor na prsty, protože jehla je velmi ostrá a křehká.

Zleva:

Obr. 79, 80 Suché plstění ve 3. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 81, 82 Suché plstění ve 2. ročníku (zdroj vlastní)

Obr. 83,84 Suché plstění ve 4. a 5. ročníku (zdroj vlastní)

3.3.7 POKUSY A POZOROVÁNÍ

S materiálem se žáci seznamují obvykle na základě krátkých pokusů. Jeden z pokusů a pozorování, který by neměl chybět je porovnávání vlastností textilního materiálu a papíru. Potřebujeme textilní odštířky, kousky papíru a misku s vodou.

Žáci nejprve porovnávají povrch obou materiálů zrakem a hmatem, mačkají je a snaží se je přetrhnout. Poté si žáci vzorky obou materiálů namočí a snaží se je přetrhnout. Nakonec společně shrneme zjištění, že textilní materiál a papír mají odlišný povrch, textilie se po zmačkání více či méně narovná, povrch papíru zůstane zmačkaný. Papír se za sucha přetrhne snadněji než textil. Po namočení se mění pevnost papíru, zatímco u textilu ne.

Dalším vhodným pokusem na 1. stupni je zjišťování vlastností nití a vyšívacích bavlnek.

Potřebujeme nitě, vyšívací bavlnky, nůžky a tužku.

Při provádění pokusu se žáci snaží přetrhnout nit a vyšívací bavlnku. Pozor přízi trháme přes tužku, aby nedošlo k poranění. Každý žák si odštírhne nit a vyšívací bavlnku a mnutím se je snaží roztřepit. Společně zjistíme, že vyšívací bavlnka je pevnější než nit, ale snadněji se třepí.

Doporučuji také vyzkoušet navlékání nití a vyšívacích bavlnek do jehel různých velikostí. Žáci se tím sami přesvědčí, že úspěch při šití záleží i na vhodné volbě nástroje k materiálu.

Pokusů a pozorování s textilními materiály je mnoho. Vždy je důležité promyslet, k jakému závěru s žáky chceme dojít. Na závěr bych zmínila ještě jeden podstatný pokus. Jedná se o vytahování nití z tkanin. Potřebujeme zbytky tkanin s různými vazbami a zbytky plsti, nůžky a špendlík. Žáci na zbytcích tkanin hledají pomocí špendlíku začátek niti a snaží se ji vytáhnout. Tímto pokusem žáci zjistí, že z některé tkaniny se nit vytahuje lehce, z jiné se při vytahování trhá a na některých textiliích se žádná nit najít nedá. Zde je pak vhodné vysvětlit, že máme textilie tkané a netkané, a že technik tkaní je více.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce je určena převážně pro učitele pracovních činností na 1. stupni. K napsání této diplomové práce mě vedla myšlenka důležitosti tohoto předmětu, která je v současné době velmi podceňována. Práce obsahuje jak základní poznatky z historie a pedagogiky, tak i konkrétní příklady pro tvoření s žáky. Doufám, že diplomová práce pomůže částečně chápat pracovní činnosti jako jednu ze základních součástí života, neboť v současné době stále více vnímáme, že nestačí u žáků základních škol rozvíjet pouze kognitivní a paměťové schopnosti. Čím dál častěji slyšíme a čteme, jak naše mládež není pro praktický život připravena.

Cílem této diplomové práce bylo na základě prostudované literatury poskytnout ucelenější pohled na vývoj pracovních činností a využití těchto znalostí pro vytvoření tematických návrhů pro 1. stupeň ZŠ.

V úvodu práce je popsán historický vývoj pracovních činností a řemesel. Zabýváme se zde i historií tradičních textilních materiálů a technik výroby. Na základě obecnějšího shrnutí bylo patrné, že schopnost pracovat a tvořit provázela lidstvo od samého počátku. Dále jsme si ukázali, jak ruční práce pomáhají rozvíjet tělesné i duševní schopnosti. Seznámili jsme se s alternativním vzdělávacím systémem, který pomocí tvoření a řemesel učí žáky vnímat svět kolem sebe s respektem a pokorou.

Na tuto část navazuje kapitola věnovaná současnému vzdělávacímu systému, jeho cílům a výstupním kompetencím žáka 1. stupně na základní škole v technické výchově podle RVP ZV. Práce dále zpracovává vzdělávací plány ze tří vybraných škol. Pro tento účel jsem záměrně použila školy, na kterých jsem působila nebo působím. To mi umožnilo lepší pochopení možností a směřování jednotlivých škol, které zpracovávají plány na základě podkladů RVP.

Poznatky z teoretické části diplomové práce byly využity v poslední části a mohou posloužit dalšímu rozšiřování tematických celků a jednotlivých projektů. Druhotným cílem diplomové práce bylo vytvoření nápadů vhodných pro žáka na 1. stupni. Na návrhy vložené do práce byly použity převážně přírodní textilní materiály a byla volena vhodná obtížnost.

Při psaní této diplomové práce jsem si rozšířila a prohloubila teoretické znalosti, historické souvislosti a také praktické dovednosti. Tato diplomová práce by mohla být přínosem pro učitele, kteří využijí inspiraci na hodinách pracovní výchovy nebo při jiné výuce.

RESUMÉ

Obsah diplomové práce je rozdělen do tří částí. První část obsahuje kapitoly obecnějšího charakteru pojednávající o historii pracovních činností, o vývoji řemesla a o tradičním zpracování textilních materiálů.

Druhá část má za úkol seznámit čtenáře se zaváděním pracovních činností do výuky a vzdělání žáků. Poukazuji na některé klíčové okamžiky ve vývoji pedagogiky. V této části jsem se snažila pozornost soustředit převážně na pracovní činnosti. Na téma pracovní činnosti navázala kapitola, která se věnuje waldorfskému systému a je doplněna volným překladem článku, který přibližuje mnohoúčelové zařazení pletení do výuky na waldorfských školách.

Dále jsem k této části připojila stručný přehled o současné školní reformě pro základní školy. Samostatná kapitola je věnována přehledu ŠVP pro základní vzdělávání v předmětu svět práce na třech různých školách.

V poslední části diplomové práce jsem se zaměřila na tematické oblasti pro práci s textilním materiálem na 1. stupni. Jednotlivé oblasti byly voleny na základě potřeby žáků získávat dané schopnosti a dovednosti.

Diplomová práce se snaží seznámit čtenáře s potřebou ručních prací na základní škole. Zpřehledňuje využití textilních materiálů ve výuce a nabízí pomoc učitelům při hledání nových nebo osvědčených nápadů. Jelikož se jedná o práci určenou převážně pro učitele, volila jsem především nápady a výrobky na základě nenáročnosti a oblíbenosti. Uvádím řadu příkladů, které jsou doplněny obrázky.

The content of the thesis is divided into three parts. The first part contains chapters of a more general information about the history of craft work activities, the development of craft and the traditional processing of textile materials.

The second part suppose to make readers aware of the introduction of work activities into the teaching and education of pupils. I point to some key moments in the development of pedagogy. In this section, I tried to focus mostly on craft work activities. A chapter about

the Waldorf system follows the topic on craft, supplemented by a translation of an article that explains the multipurpose of knitting in teaching at Waldorf schools.

I also added to this section a brief overview of the current school reform for primary schools. A separate chapter is devoted to the individual school plan for primary education in Art and craft at three different schools.

In the last part of my thesis, I focused on different areas working with textile material in primary school. Individual areas were chosen based on pupils' needs and skills.

The thesis seeks to make readers aware of the need for hands-on work in primary school. It makes it more clear how to use textile materials at school and offers to help teachers find new or proven ideas. Since this thesis is designed mostly for teachers, The ideas I chose are generally basic and simple. I present some examples that are supplemented by pictures.

SEZNAM LITERATURY

- ŠILAROVÁ, J. Plstění ovčí vlny. Praha: Grada Publishing, a. s., 2013.
ISBN 978-80-247-4478-0.
- DARDENNE, A. Originální výrobky z plsti. Dobřejovice: Rebo Productions CZ, spol. s r. o., 2008. ISBN 978-80-7234-596-0.
- BEYEROVÁ, R. Dekorace z plsti. Praha: Euromedia Group, a. s. v edici Esence, 2019.
ISBN 978-80-7549-914-1.
- PROŠKOVÁ, I. Tkaní na rámu. Praha: Grada Publishing, a. s., 2010.
ISBN 978-80-247-2274-0.
- ALT, R. Pokrokový charakter Komenského pedagogiky. Praha: SPN, 1955.
Publikace č. 54-43-05
- KOMENSKÝ, J.A. Didaktické spisy (Výbor). Praha: SPN, 1954.
- KOCOUREK, J., PODHORSKÝ, M. Stará řemesla. Olomouc: Agentura Rubico, s r. o., 2017. ISBN 978-80-7346-213-0.
- WOLFOVÁ, E., ARSENJEVOVÁ, Z. Tkaní. Brno: CP Books, a. s., 2005.
ISBN 80-251-0301-3.
- SOUČEK, J. Dějiny pravěku a starověku. Praha: SPL – PRÁCE a ALBRA, 1999.
ISBN 80-86287-21-1.
- JANOTKA, M., LINHART, K. Zapomenutá řemesla. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1984. Tematická skupina 02/76, 25-126-84.
- RICHTER, T. Vzdělávací plán pro 1. až 12. ročník waldorfské školy. Praha: Asociace waldorfských škol ČR, 2013. ISBN 978-80-905222-5-1.
- JAKUBŮ, L., TOMCOVÁ, G. Filcování tvoříme z ovčí vlny. Brno: Computer Press, a. s., 2008. ISBN 978-80-251-1955-6.
- LEECH, Ch. Vyšívání pro radost. Praha: Svojtka & Co., s. r. o., 2013.
ISBN 978-80-256-1393-1.
- ČAPEK, R. Moderní didaktika. Praha: Grada Publishing, a. s., 2015. ISBN 978-80-247-3450-7
- MILEK, A. a kol. Pracovní vyučování v 3. a 4. ročníku ZŠ. Praha: SPN, 1986. Tematická skupina 02/53, 14-365-86.
- HONZÍKOVÁ, J. Pracovní výchova s didaktikou. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2015. ISBN 978-80-7452-111-9
- EDER, E. Nitěná grafiky s třpytivými korálky. Ostrava: Nakladatelství Anagram, s. r. o., 2013.
- RVP 5.9.1 ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE – ŠVP Pracovní činnosti. Sokolov: ZŠ Pionýrů, 2010. Dokument je dostupný v kanceláři školy.

RVP 5.9.1 ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE – ŠVP Praktické činnosti. Sokolov: ZŠ Rokycanova, 2012. Dokument je dostupný v kanceláři školy.

RVP 5.9.1 ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE – ŠVP Rukodělné činnosti. Karlovy Vary: Waldorfská škola Wlaštovka, 2017. Dokument je dostupný v kanceláři školy.

MŠMT. Vzdělávací program ZŠ. Praha: Fortuna, 1996.

MŠMT. Vzdělávací program NŠ. Praha: SPN, 1997.

MŠMT. Vzdělávací program OŠ. Praha: Portál, 1996.

Internetové zdroje:

Why Waldorf Students Knit. The Waldorf School of Philadelphia: ©2018 [cit. 2019-1-24].
Dostupné z: <https://phillywaldorf.com/why-waldorf-students-knit/>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: MŠMT, 2015. [cit. 2019-4-15].
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Pletení ve waldorfské škole (zdroj vlastní)	29
Obr. 2 Ukládání pletení ve třídě (zdroj vlastní)	29
Obr. 3 Pletení v první třídě (zdroj vlastní)	29
Obr. 4 Obaly na flétnu (zdroj vlastní)	29
Obr. 5 Zdařilé začátky (zdroj vlastní)	30
Obr. 6 Méně zdařilé začátky (zdroj vlastní)	30
Obr. 7 Ukládání textilních materiálů a pomůcek ve třídě (zdroj vlastní)	48
Obr. 8 Vyšívání ve 4. ročníku (zdroj vlastní)	48
Obr. 9,10,11,12 Lepení plošné textilie ve 3. ročníku (zdroj vlastní)	49
Obr. 13 Lepení ovčího rouna v 1. ročníku (zdroj vlastní)	49
Obr. 14 Lepení s plstí ve 2. ročníku (zdroj vlastní)	49
Obr. 15 Plyšový drátek a bambulky ve 3. ročníku (zdroj vlastní)	49
Obr. 16,17,18 Lepení s provázkem ve 4. ročníku (zdroj vlastní)	49
Obr. 19 Motání příze na šišku v 1. ročníku (zdroj vlastní)	50
Obr. 20,21 Motání příze na karton ve 3. ročníku (zdroj vlastní)	50
Obr. 22 Motání příze na karton ve 4. ročníku (zdroj vlastní)	50
Obr. 23,24 Motání příze na špejle ve 3. ročníku (zdroj vlastní)	50
Obr. 25 Motání příze na špejle v 5. ročníku (zdroj vlastní)	50
Obr. 26,27 Motání příze na plyšový drátek v 5. ročníku (zdroj vlastní)	50
Obr. 28,29 Uzlíky na ruličce ve 3. ročníku (zdroj vlastní)	50
Obr. 30 Pomůcka na výrobu provázků (zdroj vlastní)	51
Obr. 31 Vyrobené provázky (zdroj vlastní)	51
Obr. 32 Pletení na prstech (zdroj vlastní)	51
Obr. 33,34,35 Postup výroby motýla (zdroj vlastní)	51
Obr. 36 Pomůcky na výrobu bambulí (zdroj vlastní)	52
Obr. 37 Víly z bambulí (zdroj vlastní)	52
Obr. 38,39,40 Výroba anděla z příze (zdroj vlastní)	52
Obr. 41,42 Výroba panenek z příze (zdroj vlastní)	52
Obr. 43 Plátňová vazba z papírových proužků ve 3. ročníku (zdroj vlastní)	53
Obr. 44 Tkaní na rámu (zdroj vlastní)	53
Obr. 45 Hotové tkaniny z příze ve 4. ročníku (zdroj vlastní)	53

Obr. 46 Tkaní na kartonu ve 3. ročníku (zdroj vlastní)	54
Obr. 47 Tkaní na kartonu ve 4. ročníku (zdroj vlastní)	54
Obr. 48,49 Tkaní ve 3. ročníku na waldorfské škole (zdroj vlastní)	54
Obr. 50 Sada pro tkaní na rámu (zdroj vlastní)	54
Obr. 51,52,53 Tkaní na rámu (zdroj vlastní)	54
Obr. 54,55 Přední steh ve 2. ročníku (zdroj vlastní)	55
Obr. 56,57 Vyšívání na tvrdém papíře ve 4. ročníku (zdroj vlastní)	56
Obr. 58 Vyšívání ve 4. ročníku (zdroj vlastní)	57
Obr. 59 Práce s plstí v 5. ročníku (zdroj vlastní)	57
Obr. 60,61 Vyšívání ozdobných stehů (zdroj vlastní)	58
Obr. 62 Přední steh ve 3. ročníku (zdroj vlastní)	58
Obr. 63 Výroba obalů na knížky v 5. ročníku (zdroj vlastní)	58
Obr. 64 Zadní steh (zdroj vlastní)	59
Obr. 65 Smyčkový steh (zdroj vlastní)	59
Obr. 66, 67 Přišívání knoflíků (zdroj vlastní)	59
Obr. 68 Sešívání pomocí obnitkovacího stehu ve 3. ročníku (zdroj vlastní)	60
Obr. 69 Sešívání pomocí předního stehu ve 4. ročníku (zdroj vlastní)	60
Obr. 70 Sešívání pomocí zadního stehu v 5. ročníku (zdroj vlastní)	60
Obr. 71,72,73 Našívání pomocí předního stehu ve 2. ročníku (zdroj vlastní)	60
Obr. 74 Nebarvená ovčí vlna (zdroj vlastní)	61
Obr. 75 Barvená ovčí vlna (zdroj vlastní)	61
Obr. 76 Pomůcky na suché plstění (zdroj vlastní)	61
Obr. 77 Mokrý plstění – výroba náramků (zdroj vlastní)	61
Obr. 78 Suché plstění – výroba postaviček (zdroj vlastní)	61
Obr. 79, 80 Suché plstění ve 3. ročníku (zdroj vlastní)	62
Obr. 81, 82 Suché plstění ve 2. ročníku (zdroj vlastní)	62
Obr. 83,84 Suché plstění ve 4. a 5. ročníku (zdroj vlastní)	62

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha 1: ŠVP ZŠ Rokycanova Praktické činnosti

Příloha 2: ŠVP ZŠ Pionýrů Pracovní činnosti

Příloha 3: ŠVP Rukodělné činnosti na waldorfské škole

Příloha 1: ŠVP ZŠ Rokycanova Praktické činnosti

Očekávané výstupy pro žáka 1. stupně podle RVP

Praktické činnosti 1. - 3. ročník				
Výstu py RVP	Očekávané výstupy 1. období	Učivo	Průřezo vá témata	Přes ahy a vazb y
17.1.1	<p>Žák:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozliší běžné pracovní pomůcky a nástroje, bezpečně a správně s nimi pracuje - rozliší běžné druhy papíru, zpracovává papír různými technikami - vytvoří jednoduché prostorové tvary z papíru - z drobného materiálu vytvoří spojováním, provlékáním, propichováním, svazováním, slepováním, aranžováním jednoduché předměty, výrobky - zpracovává tradiční i netradiční materiály - zpracovává modelovací hmotu, keramickou hlinu různými technikami, využívá vhodné pomůcky - vytvoří výrobky z modelovací hmoty a dovede o nich hovořit - navlékne nit, přišije knoflík, sešije dva kusy látky k sobě, stříhá textil - pozná lidové zvyky, tradice 	<p>Práce s drobným materiálem</p> <ul style="list-style-type: none"> - pracovní pomůcky a nástroje: funkce a využití - jednoduché pracovní operace a postupy - vlastnosti materiálu (přírodniny, modelovací hmota, papír a karton, textil, drát, aj.) a různé způsoby jejich zpracování - organizace práce - lidové zvyky, tradice, řemesla 		<p>Čj M Prv Vv</p>

	<p>a řemesla, vytvoří předměty na základě těchto tradic</p> <ul style="list-style-type: none"> - při práci udržuje na pracovní ploše pořádek 			
17.1.2	<ul style="list-style-type: none"> - užívá jednoduchý slovní návod a předlohy k vytváření výrobků 			Čj
17.2.1	<ul style="list-style-type: none"> - sestaví a demontuje stavebnicové prvky 	<p>Konstrukční činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - stavebnice (plošné, prostorové, konstrukční) 		
17.3.1	<ul style="list-style-type: none"> - pozoruje klíčení a růst semen, pečuje o ně, v případě potřeby je přesadí a zhodnotí výsledky svého pozorování - vede si první jednoduché záznamy z pozorování 	<p>Pěstitelské práce</p> <ul style="list-style-type: none"> - pěstování pokojových rostlin - pěstování rostlin ze semene 	EV 5.2/3. ročník	Prv Čj
17.3.2	<ul style="list-style-type: none"> - ošetřuje pokojové květiny 			Prv
17.4.1	<ul style="list-style-type: none"> - pojmenuje základní vybavení kuchyně - připraví tabuli pro jednoduché stolování 	<p>Příprava pokrmů a stolování</p>		Vv
17.4.2	<ul style="list-style-type: none"> - chová se vhodně při stolování - správně používá příbor 			

Praktické činnosti 4. - 5. ročník				
Výstupy RVP	Očekávané výstupy 2. období	Učivo	Průřezová témata	Přesahy a vazby
17.1.3 17.1.4	<p>Žák:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozliší běžně užívané druhy papíru, zpracuje papír různými pracovními postupy, rozměruje, stříhá, polepuje, děruje, vytváří leporela, přehledy aj. a využívá vhodné nástroje - zhotoví složitější skládky a modely - pracuje s modelovací hmotou (figura, reliéf, geometrická tělesa), vhodně volí pomůcky (špachtle, modelovací očko, profilové šablony, rydla) - využívá k vytváření výrobků různé přírodní a technické materiály - vytváří jednoduchá aranžmá - užívá různé druhy stehů - přední, zadní, ozdobný - seznámí se s látáním, tkaním, háčkováním, vyšíváním - užívá prvků lidového umění při zdobení - seznamuje se s prvky lidových tradic 	<p>Práce s drobným materiálem</p> <ul style="list-style-type: none"> - pracovní pomůcky a nástroje: funkce a využití - jednoduché pracovní operace a postupy - vlastnosti materiálu (přírodniny, modelovací hmota, papír a karton, textil, drát, aj.) a různé způsoby jejich zpracování - organizace práce - lidové zvyky, tradice, řemesla 	EGS 3.1	<p>Př Inf M</p> <p>Př</p>
17.1.5	<ul style="list-style-type: none"> - vhodně volí pracovní pomůcky, nástroje a náčiní a vytváří si správné pracovní návyky při práci s nimi 			
17.1.6	<ul style="list-style-type: none"> - udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce - poskytne první pomoc při úrazu 			

17.2.2	<ul style="list-style-type: none"> - provádí při práci se stavebnicemi jednoduchou montáž a demontáž - sestaví obtížnější modely (i pohyblivé) z plastových či kovových konstrukčních stavebnic 	Konstrukční činnosti <ul style="list-style-type: none"> - stavebnice (plošné, prostorové, konstrukční) - práce s návodem, předlohou, jednoduchým náčrtem s využitím různých materiálů 	OSV 1.1.5	
17.2.3	<ul style="list-style-type: none"> - konstruuje podle slovního návodu, jednoduchého náčrtu - provede jednoduché náčrty 			Čj
17.2.4	<ul style="list-style-type: none"> - dodržuje základy hygieny a bezpečnosti práce - dodržuje zásady správného zacházení s náčiním při montážích 			
17.3.3	<ul style="list-style-type: none"> - provádí jednoduché pěstitelské činnosti, samostatně vede pokusy a hodnotí výsledky pozorování - pozoruje růst rostlin a vede si stručné záznamy o pozorování, hovoří o pozorovaných jevech 	Pěstitelské práce <ul style="list-style-type: none"> - základní podmínky pro pěstování rostlin, půda a její zpracování, výživa rostlin, osivo - pěstování rostlin ze semen v místnosti - pěstování pokojových rostlin - rostliny jedovaté, léčivé, způsobující alergie 	EV 5.2	Př
17.3.4	<ul style="list-style-type: none"> - ošetřuje a pěstuje pokojové i jiné rostliny - poznává užitek pěstovaných rostlin 			
17.3.5	<ul style="list-style-type: none"> - volí podle druhu pěstitelských činností správné pomůcky, nástroje a nářadí - množí rostliny odnožemi a řízkováním 			
17.3.6	<ul style="list-style-type: none"> - udržuje pořádek na pracovním místě - dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu 			
17.4.3	<ul style="list-style-type: none"> - pojmenuje základní vybavení kuchyně 	Příprava pokrmů <ul style="list-style-type: none"> - základní vybavení kuchyně - jednoduchá úprava stolu, pravidla správného stolování - technika v kuchyni (historie a význam) 		
17.4.4	<ul style="list-style-type: none"> - připraví samostatně jednoduchý pokrm studené kuchyně 			Vv
17.4.5	<ul style="list-style-type: none"> - dodržuje pravidla správného stolování a společenského chování 			

17.4.6	<ul style="list-style-type: none"> - udržuje pořádek a čistotu pracovních ploch, dodržuje základy hygieny a bezpečnosti práce - poskytne první pomoc i při úrazu v kuchyni 	<ul style="list-style-type: none"> - výběr, nákup, skladování potravin 		
--------	--	---	--	--

Příloha 2: ZŠ Pionýrů Pracovní činnosti

Vyučujete se v 1. – 5. ročníku. Předmět vychází ze vzdělávací oblasti Člověk a svět práce. Časová dotace je v 1. – 5. ročníku 1 hodina týdně. Výuka probíhá dle potřeb i na školním pozemku a ve cvičné kuchyni.

Pracovní činnosti		
ročník: 1.		
Výstup předmětu	Učivo předmětu	Průřezová témata, mezipředmětové souvislosti, poznámky
<ul style="list-style-type: none"> ▪ dodržuje základní hygienická a bezpečnostní pravidla ▪ udržuje pořádek na svém pracovním místě ▪ provádí základní činnosti (stříhání, skládání, slepování, ohýbání, stlačování, navlékání, vtlačování tvořítek, nastříhávání) ▪ používá pracovní nástroje (nůžky, lepidlo) ▪ jednoduchými postupy vytváří předměty z různých materiálů ▪ pracuje podle slovního návodu a předlohy ▪ pojmenuje některé lidové zvyky vánočních a velikonočních svátků ▪ využívá při tvořivých činnostech s různými materiály prvky lidových tradic, zvyků a řemesel ▪ manipuluje se stavebnicí, s jejími díly ▪ sestavuje podle obrazového 	<p>Práce s drobným materiálem</p> <ul style="list-style-type: none"> - modelovací hmota, plastelína, - papír, karton, lepenka - textil - technické materiály - přírodní materiály <p>- tradice, řemesla</p> <p>Konstrukční činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednoduché plastové stavebnice prostorové - konstrukční stavebnice se spojovacími díly - stavebnice a skládanky plošné 	<p>I, 1a,b,c,d,e I,2a,b,c,d I,3a,b V.,3,4</p> <p>Český jazyk</p> <p>Prvouka</p> <p>I.,1a,b,c,d,e Matematika</p>

<p>návodu i podle vlastní představy</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ dodržuje zásady bezpečnosti a hygieny ▪ pečuje o nenáročné rostliny ve třídě, popř. na školní chodbě (zalévá, kypří půdu, otírá listy, rosí) ▪ dodržuje pořádek a základní hygienické návyky ▪ používá sebeobsahu při jídle příborem ▪ dodržuje pravidla slušného stolování ▪ připraví si své místo na svačinu ▪ rozpozná, co má udělat s jídlem, které nedojedl ▪ pozná rozdíl mezi hlavním jídlem a svačinou, mezi slavnostním a každodenním stolováním 	<p>Pěstitelské práce</p> <ul style="list-style-type: none"> - náradí a pomůcky pro pokojové rostliny - květiny ve třídě, na chodbě <p>Příprava pokrmů</p> <ul style="list-style-type: none"> - pravidla správného stolování - jednoduchá příprava stolu (lavice) na svačinu ▪ pozná rozdíl mezi hlavním jídlem a svačinou, mezi slavnostním a každodenním stolováním 	<p>V.,2,3,4</p> <p>Prvouka</p> <p>I.,1a,1d,2b,2c,3a</p>
--	---	---

Pracovní činnosti		
ročník: 2.		
Výstup předmětu	Učivo předmětu	Průřezová témata, mezipředmětové souvislosti, poznámky
<ul style="list-style-type: none"> ▪ upevňuje správné návyky organizace pracovního místa ▪ dodržuje základy hygieny a bezpečnosti práce ▪ aplikuje základní činnosti práce s různými materiály (skládá, vytrhává a trhá, vystřihuje, nalepuje a slepuje, modeluje hnětením, válením, stlačováním, ubíráním, přidáváním, ohýbáním) • tupá jehla ▪ navléká a odměřuje nit, šije předním stehem ▪ rozlišuje rub a líc látky ▪ dodržuje hlavní zásady hygieny a bezpečnosti práce 	<p>Práce s drobným materiálem</p> <ul style="list-style-type: none"> - modelovací hmota, - papír, karton, vícevrstvá lepenka - technické materiály - přírodní materiály - textil, nitě, knoflík <p>přírodní materiály</p>	<p>I, 1a,b,c,d,e I,2a,b,c,d I,3a,b</p> <p>V.,3,4</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ používá samostatně známé stavebnice ▪ sestavuje podle návodu, ale snaží se stále více zapojovat vlastní představu ▪ vytváří si názor na svou práci a provádí sebehodnocení 	<p>Konstrukční činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - stavebnice (prostorové, konstrukční) - sestavování papírových a kartónových modelů 	<p>I.,1a,b,c,d,e Matematika</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ navazuje na činnosti z 1. ročníku a zdokonaluje se v nich (zalévá, kypří půdu, otírá listy, rosí) ▪ rozmnožuje rostliny pomocí odnoží ▪ pozoruje klíčení rostliny ze semen ▪ dodržuje zásady hygieny práce ▪ provádí pozorování a navrhne jednoduchý nákres či popis pokusu ▪ rozpozná jednotlivá typická semena některých rostlin ▪ pozoruje změny v přírodě během roku a zapisuje je ▪ udržuje pracovní plochu v čistotě ▪ dodržuje zásady bezpečnosti a hygieny ▪ dodržuje základy sebeobsluhy 	<p>Pěstitelské práce</p> <ul style="list-style-type: none"> - běžné, málo náročné pokojové květiny - pokusy s vyklíčením hrachu, čočky - exkurze na školní pozemek 	<p>V.,2,3,4 Prvouka</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ dodržuje zásady bezpečnosti a hygieny ▪ dodržuje základy sebeobsluhy 	<p>Příprava pokrmů</p> <ul style="list-style-type: none"> - exkurze do cvičné školní kuchyně - ovoce a zelenina, jejich úprava ve studené kuchyni <ul style="list-style-type: none"> - látkový ubrousek, použití, dekorativní prvek při stolování 	<p>I.,1a,1d, 2b, 2c,3a</p>

Pracovní činnosti		
ročník: 3.		
Výstup předmětu	Učivo předmětu	Průřezová témata, mezipředmětové souvislosti, poznámky
<ul style="list-style-type: none"> ▪ vytváří pomocí již osvojených činností jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů a volí 	<p>Práce s drobným materiálem</p> <ul style="list-style-type: none"> - modelovací hmota, plastelína - papír, karton, vícevrstvá lepenka, 	<p>I, 1a,b,c,d,e I,2a,b,c,d I,3a,b V.,3,4</p>

<p>vhodné pomůcky</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ automaticky dodržuje základní bezpečnostní a hygienická pravidla při práci s drobným materiálem ▪ ohodnotí kriticky svou práci i práci spolužáka ▪ rozlišuje textilie a textilní materiály ▪ sešíje látku ▪ přišije dvoudírkový i čtyřdírkový knoflík <ul style="list-style-type: none"> ▪ dodržuje hygienická a bezpečnostní pravidla ▪ samostatně používá stavebnice, provádí montáž a demontáž ▪ při práci je kreativní ▪ plánuje vlastní pracovní postup ▪ zhodnotí funkčnost svých výrobků <ul style="list-style-type: none"> ▪ provádí jednoduché pěstitelské činnosti ▪ pojmenuje a použít jednoduché nástroje a pomůcky, udržovat je v čistotě a ukládat je ▪ ošetřuje a rozmnožuje rostliny podle získaných vědomostí ▪ upravuje půdu pro setí nebo sázení ▪ jednotí rostliny, pečuje během vegetace a sklízí je <ul style="list-style-type: none"> ▪ udržuje čistotu a pořádek ▪ provádí jednoduché i slavnostní prostření stolu ▪ připraví jednoduché pohoštění ve studené kuchyni ▪ chová se podle pravidel společenského chování při stolování ▪ dodržuje základy bezpečnosti při práci s kuchyňským náčiním 	<ul style="list-style-type: none"> - technické materiály - přírodní materiály - textil, nitě, bavlnky, knoflík <p>Konstrukční činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - stavebnice - odřezky dřeva, špejle - kartónové díly, obaly z PVC <p>Pěstitelské práce</p> <ul style="list-style-type: none"> - nenáročné pokojové rostliny - zelenina nenáročná na pěstování - práce na školním pozemku - kovev, motyčka, hrábě, sázecí kolík - květináč, truhlík, váza <p>Příprava pokrmů</p> <ul style="list-style-type: none"> - práce ve cvičné školní kuchyni - slavnostní prostření stolu <ul style="list-style-type: none"> - studená kuchyně, ovoce, zelenina, sýr 	<p>I.,1a,b,c,d,e Matematika</p> <p>V.,2,3,4 Prvouka</p> <p>I.,1a,1d,2b, 2c,3a Prvouka</p>
---	---	---

Pracovní činnosti		
ročník: 4.		
Výstup předmětu	Učivo předmětu	Průřezová témata, mezipředmětové souvislosti, poznámky
<p>Žák:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vytváří složitějšími pracovními postupy a operacemi různé výrobky z daného materiálu na základě své představivosti - seznamuje se s prvky lidových tradic - volí vhodné pomůcky, nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu - dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, udržuje pořádek na pracovním místě - rozpozná zásady první pomoci - provádí montáž a demontáž stavebnic podle předlohy, slovního návodu, jednoduchého náčrtu - používá jednoduché nástroje a pomůcky - dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce - rozpozná zásady první pomoci - samostatně vede pěstitelské pokusy a pozorování - ošetřuje a pěstuje náročnější pokojové rostliny podle daných zásad - volí samostatně náčiní, pomůcky a nástroje - dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu - stanoví základní podmínky pro pěstování rostlin 	<p>Práce s drobným materiálem</p> <ul style="list-style-type: none"> - modelovací hmota - papír, karton, lepenka - technické materiály - přírodní materiály - textil, nitě, knoflíky <p>Konstrukční činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - stavebnice - dřevěné odřezky - kartónové díly, obaly z PVC <p>Pěstitelské práce</p> <ul style="list-style-type: none"> - pokojové rostliny - zelenina - práce na školním pozemku - konev, motyčka, hrábě, sázecí kolík - květináč, truhlík, váza <p>Příprava pokrmů</p> <ul style="list-style-type: none"> - práce ve cvičné školní kuchyni - prostírání stolu a stolování - studená kuchyně, ovoce, zelenina 	<p>I ,1a,b,c,d,e I ,2a,b,c,d I ,3a,b V,1,2,3,4 Matematika</p> <p>Přírodověda</p>

<ul style="list-style-type: none"> - orientuje se v základním vybavení kuchyně - připraví samostatně jednoduchý pokrm - užívá zásady správné výživy - dodržuje pravidla správného stolování a společenského chování - provede jednoduchou úpravu stolu - udržuje pořádek pracovních ploch, dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce 		
--	--	--

Pracovní činnosti		
ročník: 5.		
Výstup předmětu	Učivo předmětu	Průřezová témata, mezipředmětové souvislosti, poznámky
<p>Žák:</p> <ul style="list-style-type: none"> - využívá při tvořivých činnostech s různými materiály prvky lidových tradic - sestavuje samostatně podle předlohy - dodržuje zásady bezpečnosti práce - poskytne první pomoc při úrazu - provádí montáž a demontáž samostatně podle předlohy, slovního návodu, využívá vlastní fantazie - sestaví model z vlastních prvků - narýsuje jednoduchý technický náčrt a pracuje podle něj - samostatně vede pěstitelské pokusy a pozorování a dokáže je zaznamenat 	<p>Práce s drobným materiálem</p> <ul style="list-style-type: none"> - modelovací hmota - papír, karton, lepenka - technické materiály - přírodní materiály textil, nitě, knoflíky <p>Konstrukční činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - stavebnice - dřevěné odřezky - kartónové díly, obaly z PVC <p>Pěstitelské práce</p> <ul style="list-style-type: none"> - pokojové rostliny - zelenina - práce na školním pozemku - konev, motyčka, hrábě, sázecí kolík - květináč, truhlík, váza 	<p>I, 1a,b,c,d,e I,2a,b,c,d I,3a,b V,1,2,3,4</p> <p>Matematika -geometrie</p> <p>Přírodověda</p>

<ul style="list-style-type: none"> - samostatně pečuje o náročnější pokojové a jiné rostliny a pěstuje je podle daných zásad - podle druhů pěstitelských činností volí zcela samostatně pomůcky, náčiní a nástroje - připraví samostatně jednoduchý studený i teplý pokrm, pracuje podle návodu (receptu) - rozpozná zásady správné výživy a řídí se jimi při přípravě jídla 	<p>Příprava pokrmů</p> <ul style="list-style-type: none"> - práce ve cvičné školní kuchyni - prostírání stolu a stolování - studená kuchyně, ovoce, zelenina - recepty v kuchařských knihách 	
--	---	--

Příloha 3: ŠVP Rukodělné činnosti na waldorfské škole

Předmět Rukodělné činnosti naplňuje očekávané výstupy vzdělávací oblasti Člověk a svět práce (na 1. stupni tematické okruhy Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce; na 2. stupni Práce s technickými materiály, Pěstitelské práce, chovatelství a Svět práce).

V rámci těchto předmětů je také možné realizovat tato průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Enviromentální výchova a Výchova demokratického občana.

Rukodělné činnosti jsou vyučovány v 1. a 2. ročníku v rozsahu 1 hodiny týdně, ve 3. – 9. ročníku v rozsahu 2 hodin týdně. Od 5. ročníku výše se výuka realizuje v ucelených tematických blocích.

1. ročník

Očekávané a školní výstupy - žák:	Učivo	Mezipředmětové vazby a průřezová témata
PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM	Výrobky z přírodních materiálů	OSV 1 - 11
jednoduchými postupy tvoří předměty z přírodních materiálů	Výrobky z papíru	

udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce	Pletení hladce	ČLS, ČJ, M
--	----------------	------------

2. ročník

Očekávané a školní výstupy - žák:	Učivo	Mezipředmětové vazby a průřezová témata
PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM	PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM	OSV 1 - 11
pracuje podle jednoduchého nákresu	Pletení hladce a obrace	
udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce	Šití a sešívání	ČLS, ČJ, M
	Práce s přírodními materiály a papírem	

3. ročník

Očekávané a školní výstupy - žák:	Učivo	Mezipředmětové vazby a průřezová témata
ČSP-3-1-01 vytváří jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů	PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM	OSV 1 - 11
	Práce s přírodními materiály, háčkování, tkaní	ČLS
ČSP-3-1-02 pracuje podle slovního návodu a předlohy		M
udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce		
ČSP-3-2-01 zvládá elementární dovednosti a činnosti při práci se stavebnicemi	KONSTRUKČNÍ ČINNOSTI	
	Hry, činnosti a stavebnice související s převody jednotek	M
dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce		
ČSP-3-3-01 provádí pozorování přírody, zaznamená a zhodnotí výsledky pozorování	PĚSTITELSTVÍ A PŘÍPRAVA POKRMŮ	
	Pozorování přírody a procesu získávání potravin ze zemědělství	ČLS (Ze zrna chléb)
ČSP-3-3-02 pečuje o nenáročnou rostlinu	Příprava pole, setí obilí, pozorování růstu, sklizeň	

ČSP-3-4-01 připraví tabuli pro jednoduché stolování	Zalévání a pěstování pokojových květin	
používá pod vedením základní vybavení kuchyně	Příprava jednoduchých jídel	
ČSP-3-4-02 chová se vhodně při stolování	Chování při stolování	
dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce		

4. ročník

Očekávané a školní výstupy - žák:	Učivo	Mezipředmětové vazby a průřezová témata
ČSP-5-2-02 pracuje podle slovního návodu, předlohy, jednoduchého náčrtu	PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM	OSV 1 - 11
	Vyšívání křížkovým stehem	M
udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce	Kresba návrhu	VV
zpracovává úrodu, připraví z ní pokrm	PĚSTITELSTVÍ A PŘÍPRAVA POKRMŮ	ČLS (Ze zrna chléb)
dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce	Zpracování úrody obilí (mlácení, čištění, mletí, pečení)	

5. ročník

Očekávané a školní výstupy - žák:	Učivo	Mezipředmětové vazby a průřezová témata
PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM	Textil	OSV 1 - 11
ČSP-5-1-01 vytváří přiměřenými pracovními operacemi a postupy na základě své představivosti různé výrobky z daného materiálu	Pletení na pěti jehlicích	
ČSP-5-1-03 volí vhodné pracovní pomůcky, nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu		
ČSP-5-1-04 udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a		

bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu		
KONSTRUKČNÍ ČINNOSTI	Dřevořezba	
ČSP-5-2-01 provádí při práci se stavebnicemi jednoduchou montáž a demontáž	Práce s jednoduchými nástroji a nářadím k opracování dřeva	ČLS
	Jednoduché postupy opracování dřeva - zvládnutí pracovní techniky s nožem (vyřezávání zvířátek a postaviček z kůry a měkkého dřeva, popř. větve)	M
	Keramika	
	Jednoduchý keramický výrobek	VV
ČSP-5-2-03 dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu	První pomoc při drobném úrazu a přivolání pomoci	KFO
PĚSTITELSKÉ PRÁCE A PŘÍPRAVA POKRMŮ	Pěstitelské práce a příprava pokrmů	
ČSP-5-3-01 provádí jednoduché pěstitelské činnosti, samostatně vede pěstitelské pokusy a pozorování	Zalévání a pěstování pokojových květin	
ČSP-5-3-02 ošetřuje a pěstuje podle daných zásad pokojové i jiné rostliny	Seznámení se se základními zemědělskými plodinami a jejich vegetačním cyklem - práce na pozemku	
ČSP-5-3-04 dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu	Výběr a použití vhodného nářadí k práci a jeho údržba	
ČSP-5-4-01 orientuje se v základním vybavení kuchyně	Příprava jednoduchých pokrmů s využitím vypěstovaných plodin	
ČSP-5-4-02 připraví samostatně jednoduchý pokrm	Zásady bezpečné práce; pravidla, postupy, zásady hygieny a první pomoci při pěstitelských činnostech a přípravě pokrmů	
ČSP-5-4-03 dodržuje pravidla správného stolování a společenského chování		
ČSP-5-4-04 udržuje pořádek a čistotu pracovních ploch, dodržuje základy hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc i při úrazu v kuchyni		